

Evaluering av tilskuddsordningen Drift av Fontenehus og Fontenehus Norge

Rapport utarbeidet av Oslo Economics på oppdrag fra Helsedirektoratet

Om Oslo Economics

Oslo Economics utreder økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, myndigheter og organisasjoner. Våre analyser kan være et beslutningsgrunnlag for myndighetene, et informasjonsgrunnlag i rettslige prosesser, eller et grunnlag for interesseorganisasjoner som ønsker å påvirke sine rammebetingelser. Vi forstår problemstillingene som oppstår i skjæringspunktet mellom marked og politikk.

Oslo Economics er et samfunnsøkonomisk rådgivningsmiljø med erfarne konsulenter med bakgrunn fra offentlig forvaltning og ulike forsknings- og analysemiljøer. Vi tilbyr innsikt og analyse basert på bransjeerfaring, sterk fagkompetanse og et omfattende nettverk av samarbeidspartnere.

Evalueringer

Kunnskap om sammenhengen mellom ressursbruk og resultater er sentral for god styring i bedrifter, organisasjoner og hos myndigheter. Evaluering av måloppnåelse og effektivitet sikrer slik kunnskap.

Oslo Economics har bred erfaring med å evaluere måloppnåelse, effektivitet og organisasjonsmessige forhold som ansvars-, rolle- og arbeidsdeling. Vi benytter etablerte evalueringsmodeller og kvantitative og kvalitative metoder for informasjonsinnhenting og analyse.

Innhold

Sammendrag og konklusjoner	4
1. Bakgrunn og evalueringsspørsmål	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Evalueringsspørsmål og leserveiledning	5
2. Evalueringsdesign	7
2.1 Dokumentanalyse	7
2.2 Intervjuer	7
2.3 Spørreundersøkelse til aktive medlemmer	8
3. Finansiering av fontenehusene og Fontenehus Norge	9
3.1 Fontenehusenes finansiering	9
3.2 Finansiering av Fontenehus Norge	11
4. Evaluering av effekter og måloppnåelse ved tilskuddsordningen	12
4.1 Etablering av flere Fontenehus	12
4.2 Drift av eksisterende Fontenehus	13
4.3 Likeverdig tilbud og geografisk spredning i hele landet	14
4.4 Landsdekkende samarbeid og læring	15
4.5 Økt deltakelse i arbeidsliv og/eller arbeidsrettet aktivitet	15
4.6 Evaluering av tilfredshet, helse og samarbeid	18
5. Evaluering av tilskuddsordningens virkemåte	23
5.1 Kriterier for måloppnåelse	23
5.2 Søknads- og rapporteringsregimet	24
5.3 Fordelingsnøkkel for tilskudd	25
6. Oppsummering og anbefaling	27
6.1 Suksesskriterier og barrierer i drift av fontenehus	27
6.2 Vurdering av tilskuddsordningen som helhet	28
6.3 Mulige tiltak	29
Referanser	30
Vedlegg A Tilskuddsberegning	31

Sammendrag og konklusjoner

Vår evaluering viser at tilskuddsordningen Drift av Fontenehus og Fontenehus Norge er av stor betydning for etablering og drift av fontenehus, likeverdig tilbud og samarbeid mellom fontenehusene. Selv om det ikke har vært mulighet til å gjennomføre en effektstudie i dette oppdraget, er det grunn til å tro at oppnåelse av delmålene også bidrar til økt deltakelse i arbeidsliv eller arbeidsrettet aktivitet blant medlemmene ved fontenehusene. Videre er det vår vurdering at innretningen av tilskuddsordningen i all hovedsak fungerer godt, og at fordelingsnøkkelen for tilskuddet i kombinasjon med høy politisk prioritering har vært sentral i etableringen av en rekke nye fontenehus de siste årene.

Tilskuddsordningen Drift av Fontenehus og Fontenehus Norge har som hovedmål å bidra til at flere personer med psykiske helseproblemer og/eller rusmiddelproblemer skal delta i arbeidsrettede aktiviteter og komme i ordinært arbeid. Dette skal skje gjennom tre delmål: 1) å bidra til drift og god kvalitet i tilbudet ved fontenehusene, 2) et langsiktig mål om likeverdig tilbud og geografisk spredning i hele landet samt 3) fremme det landsdekkende samarbeidet og læring mellom fontenehusene. Hovedmålet med evalueringen har vært å fastslå grad av måloppnåelse og effekter av tilskuddsordningen, og svare på hvorvidt effektene av ordningen er tilstrekkelige, sett i lys av de fastsatte mål, ressursinnsats og økonomiske midler bevilget over ordningen. Evalueringen er gjennomført på oppdrag fra Helsedirektoratet.

Vår evaluering viser at tilskuddsordningen er avgjørende både for etablering og drift av fontenehus. Muligheten for å få finansiert inntil 100 prosent av driftsutgiftene det første året gjør at fontenehusene kan vise kommunen hva tilbudet består av og hvordan det virker, før kommunen trapper opp sin finansiering. Ordningen gir en forutsigbarhet for driften av eksisterende fontenehus, og bidrar til å sikre kjernen i tilbudet. I tillegg til å gi kommunen «mye for pengene», bidrar den statlige delfinansieringen med å gi tilbudet legitimitet og fungerer som et kvalitetsstempel overfor både kommunen og øvrige finansieringskilder. Flere fontenehus etterlyser imidlertid større forutsigbarhet i tilskuddsordningen, særlig i etableringsfasen.

Tilskuddet til Fontenehus Norge er viktig for å kvalitetssikre tilbudet ved fontenehusene og sørge for likeverd både i tjenestetilbud, administrasjon og ledelse. Gjennom tilskuddet til Fontenehus Norge bidrar ordningen også til å skape og videreutvikle samarbeid på tvers av fontenehusene. Når det gjelder geografisk spredning av fontenehus, ser det ut til at tilskuddsordningen har en viss betydning ved at nyetableringer utenfor det sentrale østlandsområdet i enda større grad enn fontenehusene på østlandet drar nytte av muligheten for fullfinansiering i oppstarten.

Vår vurdering er at tilskuddsordningen spiller en viktig rolle i overgangen til arbeid eller arbeidsrettet aktivitet for mange medlemmer. Vi kan ikke konkludere at overgangen til arbeid og arbeidsrettet aktivitet blant medlemmer er en effekt av deltakelse ved fontenehuset; det kan være at de samme personene alternativt kunne oppnådd samme resultat ved hjelp av andre aktører og tiltak. Allikevel tyder resultater fra spørreundersøker og intervjuer på at fontenehuset er av stor betydning for medlemmers overgang til arbeid. Videre oppgir medlemmene at støtten som fontenehuset gir, samt deltakelsen i daglig drift og det sosiale fellesskapet, er av stor betydning for deres psykiske helse. Det sosiale nettverket og tilhørigheten som fontenehuset gir, er svært viktig også for medlemmer som ikke har som mål å komme i arbeid.

Vår evaluering viser at innretningen av kriterier for måloppnåelse og eksisterende søknads- og rapporteringsregime i all hovedsak fungerer godt, men at små grep kan lede til viktige forbedringer. Mange av fontenehusene ønsker seg en forenkling av søknadsprosessen, og standardisering av rapporteringsprosessen kan muliggjøre mer systematisk arkivering av nøkkeltall som kan være nyttig for Helsedirektoratets videre oppfølging av tilskuddsordningen. Når det gjelder fordelingsnøkkelen, som prioriterer de nyetablerte fontenehusene, er vår vurdering at denne spiller en viktig rolle for etablering av flere fontenehus. Samtidig skaper formuleringen om tilskudd på «inntil x prosent» uforutsigbarhet, særlig for fontenehus i etableringsfasen.

1. Bakgrunn og evalueringsspørsmål

Helsedirektoratet har tatt initiativ til en evaluering av tilskuddsordningen Drift til Fontenehus og Fontenehus Norge. Evalueringens formål er å avdekke hvorvidt effektene av ordningen er tilstrekkelige, sett i lys av de fastsatte mål, ressursinnsats og økonomiske midler bevilget over ordningen. Oslo Economics har gjennomført evalueringen i løpet av høsten 2020.

1.1 Bakgrunn

1.1.1 Fontenehus og Fontenehus Norge

Fontenehusene er arbeidsfellesskap for mennesker som har eller har hatt en psykisk sykdom. Det er medlemmene selv, sammen med ansatte, som har ansvar for driften av huset. Hovedmålet med tilskuddsordningen er at flere personer med psykiske helseproblemer og/eller rusmiddelproblemer skal delta i arbeidsrettede aktiviteter og komme i ordinært arbeid. Målgruppen er mennesker med psykiske plager/lidelser og/eller rusmiddelproblemer (Helsedirektoratet, 2019).

Det finnes om lag 300 fontenehus i verden (Fontenehus Norge, 2020b). Alle drives etter samme rehabiliteringsmodell og samles under paraplyorganisasjonen Clubhouse International. Fontenehusene er underlagt internasjonale standarder som definerer fontenehusenes måte å rehabilitere på. Disse er knyttet til medlemskap, relasjoner, lokaler, arbeid, utdanning, fontenehusets funksjoner samt finansiering, ledelse og administrasjon. Mer enn 70 år etter at det første fontenehuset ble etablert i New York i 1948, bygger fontenehusmodellen fortsatt på en tanke om at deltakelse i et fellesskap der man jobber sammen er rehabiliterende for mennesker med psykisk sykdom. Fontenehusene tilbyr ikke terapi eller annen behandling.

Det første fontenehuset i Norge ble etablert i Stavanger i 1995, og det andre ble etablert i Oslo i 2000. I 2020 finnes det totalt 17 fontenehus i landet. I løpet av 2021 vil antallet øke til 20, som følge av etablering av fontenehus i Fredrikstad, Senja og Ålesund. Fontenehusenes samarbeidsorganisasjon, Fontenehus Norge, jobber for at fontenehus skal bli et landsomfattende tilbud som hjelper mennesker som sliter psykisk til å bli inkludert i studie-, arbeids- og samfunnsliv. Fontenehus Norge jobber også for å bidra til kvalitet og trygge økonomiske rammer i eksisterende fontenehus, samt fontenehus under etablering, og arrangerer blant annet faglige samlinger, kurs og seminarer (Fontenehus Norge, 2020a).

1.1.2 Tilskuddsordningen Drift av Fontenehus og Fontenehus Norge

Drift av Fontenehus og Fontenehus Norge ble etablert som en egen tilskuddsordning i 2008. Hovedmålet med tilskuddsordningen er å bidra til at flere personer med psykiske helseproblemer og/eller rusmiddelproblemer skal delta i arbeidsrettede aktiviteter og komme i ordinært arbeid. Dette skal skje gjennom tre delmål: 1) å bidra til drift og god kvalitet i tilbudet ved fontenehusene, 2) et langsiktig mål om likeverdig tilbud og geografisk spredning i hele landet samt 3) fremme det landsdekkende samarbeidet og læring mellom fontenehusene.

Tilskuddsordningen henvender seg til kommuner, frivillige og ideelle organisasjoner (Helsedirektoratet, 2019). Ved søknad om etablering av nytt fontenehus må vedtak i kommunestyret foreligge, og kommunen (heretter kalt vertskommunen) må videre prioritere økonomisk støtte til drift. Tilskuddet beregnes med ulik dekningsgrad etter en fordelingsnøkkel med gradvis årlig nedtrapping, og forutsetter dermed en opptrapping i kommunal finansiering for å kompensere for den statlige nedtrappingen:

- Nye fontenehus kan få dekket inntil 100 prosent av driftsutgiftene det første driftsåret
- Fontenehus kan få dekket inntil 75 prosent av driftsutgiftene i sitt andre eller tredje driftsår
- Fontenehus som har vært i drift utover tre år kan innvilges inntil 50 prosent av driftsutgiftene.

Den prosentvise dekningsgraden på tilskuddet vurderes opp mot allerede etablerte tilskudd fra vertskommune og ev. andre bidragsytere, og opp mot grad av måloppnåelse på drift av fontenehus. Dekningsgraden vurderes også opp mot dokumentasjon på fontenehusets innsats for å øke støtte fra vertskommune.

I perioden 2012 til 2020 har den samlede årlige tilskuddsrammen økt fra 5 mill. kr til 48,5 mill. kr (Fontenehus Norge, 2020a). Helsedirektoratet har derfor ønsket at tilskuddsordningen evalueres for å kunne fastslå grad av måloppnåelse og effekter av ordningen. Evalueringen skal gi svar på hvorvidt effektene er tilstrekkelige sett i lys av de fastsatte mål, ressursinnsats og økonomiske midler bevilget over tilskuddsordningen.

1.2 Evalueringsspørsmål og leserveiledning

Med utgangspunkt i evalueringens mandat har vi delt inn evalueringsspørsmålene i to kategorier, (1) effekter og måloppnåelse og (2) virkemåte.

Under effekter og måloppnåelse vurderer vi virkninger og grad av oppnåelse av delmål og hovedmål som definert for tilskuddsordningen. Først vurderer vi tilskuddsordningens betydning for oppnåelse av delmålene knyttet til etablering og drift av fontenehus, likeverdig tilbud og samarbeid på tvers av husene. Deretter forutsetter vi at oppnåelse av delmålene i neste omgang vil kunne bidra til aggregerte og indirekte effekter på hovedmålet, som er økt deltakelse i arbeidsliv eller arbeidsrettet aktivitet. Videre vurderer vi to evalueringsspørsmål spesifisert av Helsedirektoratet knyttet til medlemmenes tilfredshet med tilbudet, og NAV og kommuners syn på tilbudet som supplement til deres tjenester.

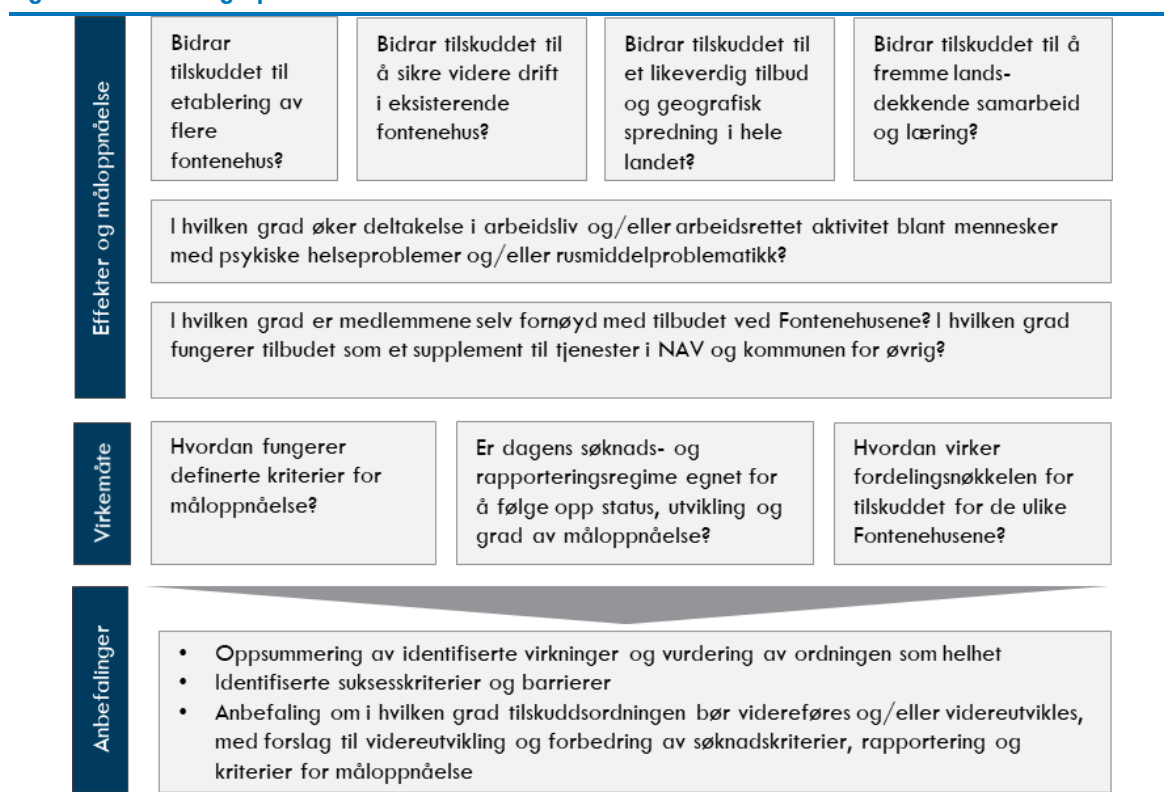
Under virkemåte vurderer vi utforming og forvaltning av tilskuddsordningen, altså dens innretning. Utforming og forvaltning av ordningen har betydning for om det er mulig å realisere de ønskede effektene av tilskuddet. I utlysningen er det spesifisert tre problemstillinger som omhandler innretning av tilskuddsordningen: vurdering av hhv. søknads- og rapporteringsregimet, kriterier for måloppnåelse og finansieringsnøkkelen i ordningen.

Basert på vurderingen av evalueringsspørsmålene om tilskuddsordningens effekter og måloppnåelse, innretning og virkemåte, gir vi til slutt vår oppsummering og anbefaling. Vi oppsummerer virkninger av tilskuddsordningen, beskriver identifiserte suksesskriterier og barrierer i driften av fontenehus, og kommer til slutt med vår anbefaling om i hvilken grad ordningen bør videreføres og/eller videreutvikles.

Kapittelinnstillingen følger samme struktur som vist i Figur 1-1:

- I kapittel 2 beskrives metoder og datagrunnlag for evalueringen.
- I kapittel 3 beskriver vi utvikling i tilskudd og annen finansiering for fontenehusene over tid.
- I kapittel 4 presenteres funn relatert til effekter og måloppnåelse ved tilskuddsordningen, og i kapittel 5 presenteres funn relatert til ordningens virkemåte.
- I kapittel 6 diskuterer vi måloppnåelsen for tilskuddsordningen på overordnet nivå, og gir vår anbefaling om videreutvikling av ordningen.

Figur 1-1 Evalueringsspørsmål

Kilde: Oslo Economics

2. Evalueringsdesign

Vi har evaluert tilskuddsordningens måloppnåelse og effekter, samt ordningens virkemåte, basert på informasjon innhentet gjennom dokumentanalyse, dybdeintervjuer og spørreundersøkelse gjennomført blant fontenehusenes medlemmer. Dokumentanalysen har vært sentral for vurdering av finansieringssituasjonen til fontenehusene. Intervjuer med fontenehusene, utvalgte vertskommuner og NAV-kontorer har dannet grunnlaget for vurderingen av tilskuddsordningens betydning for etablering, drift og samarbeid ved fontenehusene. Spørreundersøkelsen er benyttet til å kartlegge medlemmers tilfredshet og deres opplevelse av fontenehusets betydning for overgang til arbeid og arbeidsrettet aktivitet.

2.1 Dokumentanalyse

Som del av prosjektet har vi gjennomgått en rekke relevante dokumenter og litteratur, herunder:

- Styringsdokumenter for Fontenehus fra Clubhouse International
- Regelverk for tilskuddsordningen
- Dreiebok for etablering av fontenehus
- Trivselsundersøkelser og arbeids- og studieundersøkelser, samt lokale rapporter
- Fontenehusenes søknader og rapporter til Helsedirektoratet, samt Helsedirektoratets vedtaksbrev, for årene 2015-19/20.
- Kvartalsrapporter fra Fontenehus Norge i perioden 2015-19

Gjennomgangen av styringsdokumenter for driften av fontenehus, regelverk for tilskuddsordningen og dreieboken for etablering av fontenehus har hjulpet oss å etablere en forståelsesramme av de problemstillingene tilskuddsordningen er ment å avhjelpe. Denne dokumentasjonen, sammen med fontenehusenes søknader og rapportering til Helsedirektoratet, har vært viktig for utformingen av intervjuguider, og ved utvelgelsen av informanter til intervju.

Videre har fontenehusenes rapporter og søknader, sammen med kvartalsrapporter og medlemsstatistikk fra Fontenehus Norge, inngått i de empiriske analysene vi har gjort om fontenehusenes finansiering og medlemsutvikling. I tillegg har vi sendt ut et skjema for selvrapportering om sammensetning av ulike

finansieringskilder og ikke-finansiell støtte til daglig leder ved alle fontenehusene.

2.2 Intervjuer

Som en del av informasjonsinnhenting har vi gjennomført totalt 23 intervjuer. Vi har intervjuet Fontenehus Norge, daglig leder ved 12 fontenehus, representanter fra fem utvalgte vertskommuner og tre NAV-kontorer i kommuner som har fontenehus, samt en representant fra brukerorganisasjonen Mental Helse og en representant fra Helsedirektoratet.

Intervjuene ble gjennomført i oktober 2020 med bruk av videokonferanse. De ble gjennomført som semi-strukturerte intervjuer, der vi på forhånd hadde oversendt temalister tilpasset hver gruppe av intervjuobjekter, herunder fontenehus, Fontenehus Norge, NAV, kommuner, Mental helse og Helsedirektoratet.

Tabell 2-1 Gjennomførte intervjuer

Fontenehus og Fontenehus Norge	
Fontenehuset i Tromsø	Fontenehuset i Bergen
Fontenehuset i Hønefoss	Fontenehuset i Asker
Fontenehuset i Harstad	Fontenehuset i Trondheim
Fontenehuset i N. Follo	Fontenehuset i Rygge
Fontenehuset i Oslo	Fontenehuset Oslo Sør
Fontenehuset Gjøvik	
Fontenehus Norge	
NAV og kommuner	
NAV Tromsø	Drammen kommune
NAV Ringerike	Trondheim kommune
NAV Moss	Gjøvik kommune
	Asker kommune
	Oslo kommune
Andre	
Mental helse	Helsedirektoratet

Kilde: Oslo Economics

Fontenehusene og Fontenehus Norge ble stilt spørsmål om ordningens effekter og måloppnåelse, og ordningens innretning og virkemåte. Kommunene fikk spørsmål knyttet til samarbeid med fontenehuset, tilskuddsordningens finansieringsnøkkel og dens betydning for at kommunene bidrar i finansieringen av fontenehuset, samt i hvilken grad kommunene opplever tilskuddsordningen som forutsigbar. Representantene fra NAV ble spurt om deres samarbeid med fontenehuset, samt i hvilken grad tilbudet ved fontenehuset supplerte og/eller avlastet tjenestene i NAV og kommunen for øvrig.

For å supplere informasjonen fra kommunene, sendte vi en skriftlig henvendelse med overordnede spørsmål

om samarbeid mellom kommune, og ev. NAV, og fontenehuset til alle vertskommunene vi ikke hadde intervjuet (totalt ti kommuner). Fire av kommunene svarte på henvendelsen.

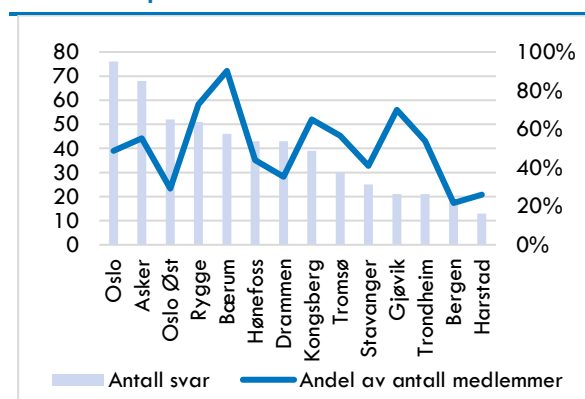
2.3 Spørreundersøkelse til aktive medlemmer

Vi har gjennomført en spørreundersøkelse blant alle aktive medlemmer ved fontenehusene. Fredag 9. oktober ble spørreundersøkelsen distribuert gjennom de daglige lederne ved fontenehusene. Lederne sendte spørreundersøkelsen via e-post og/eller sms, i tillegg til å henge opp informasjonsplakater på huset med lenke til spørreundersøkelsen. Det ble sendt påminnelser ved to anledninger før svarfristen, som var 30. oktober.

Spørsmålene som ble stilt omhandlet (i) medlemmenes tilfredshet med tilbudet ved fontenehusene, (ii) deres deltakelse i utdanning og arbeid, (iii) fontenehusets betydning for deltakelse i arbeidsliv, psykisk helse og eventuelt rusmiddelbruk og (iv) oppfølging fra kommunen og NAV. Vi brukte de årlige trivselsundersøkelsene og arbeids- og studieundersøkelsene som utgangspunkt i utformingen av spørreundersøkelsen.

Fra Fontenehus Norge fikk vi informasjon om at det var 1 190 aktive medlemmer ved fontenehusene i perioden spørreundersøkelsen ble gjennomført. Totalt 572 personer svarte på undersøkelsen.

Figur 2-1: Svarprosent som andel av antall aktive medlemmer på fontenehuset

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=572.

Alle fontenehusene er representert i svarene på spørreundersøkelsen, men svarprosenten varierer fra hus til hus.¹ Variasjon i antall medlemmer mellom

hus innebærer imidlertid at antall svar fra ett hus kan være langt høyere enn et annet, selv om svarprosenten er den samme. I tolkningen av resultatene fra spørreundersøkelsen må en derfor ta hensyn til ulik representasjon fra fontenehusene. Deltakelsesgraden er lavest fra medlemmene ved fontenehusene i Drammen, Oslo Øst, Harstad og Bergen, og høyest i Bærum, Rygge og Gjøvik. Målt i antall svar er det fontenehuset i Oslo Øst, sammen med Asker og Oslo, som i størst grad er representert.

Om representativitet

Svarprosenten på undersøkelsen er 48 prosent. Det er en sjanse for at medlemmene som har svart på spørreundersøkelsen systematisk skiller seg fra dem som ikke har svart, og at det dermed foreligger såkalt selvseleksjon. Eksempelvis kan det være at de som er fornøyd med tilbudet ved fontenehusene i større grad har svart på undersøkelsen, hvilket vil føre til at undersøkelsen viser at medlemmene er mer fornøyd med tilbudet enn hva som egentlig er tilfelle.

Når vi ser på spredningen blant respondenter i lengde på medlemskap og hvor hyppig de besøker fontenehusene, er denne svært lik spredningen i trivselsundersøkelsen gjennomført i 2019. Når vi sammenligner resultatene fra vår undersøkelse med svar på tilsvarende spørsmål i trivselsundersøkelsen og arbeids- og studieundersøkelsen i 2019, er det godt samsvar mellom disse. Ettersom trivselsundersøkelsen og arbeids- og studieundersøkelsen har en høyere svarprosent enn vår spørreundersøkelse, hhv. 68 og 73 prosent, styrker sammenfallet i fordeling også resultatene i vår undersøkelse.

Gjennomføringen av spørreundersøkelsen sammenfalt med ulike tiltak for å begrense smitten av Covid-19. Dette kan ha påvirket oppmøtet ved fontenehusene og svarprosenten, samt ha innvirket på representativiteten i undersøkelsen. Merk at dette kun gjelder medlemmer som ønsket bistand fra medarbeidere eller andre medlemmer for å svare; deltakelse fra egen pc eller telefon forutsetter ikke tilstedeværelse på fontenehuset. Vi har ikke grunnlag for å si at koronapandemien i vesentlig grad har påvirket representativiteten ved undersøkelsen. Det er imidlertid en mulighet for at tilbudet ved fontenehuset på én side kan ha opplevdes dårligere grunnet begrensninger som følge av smittevern. På en annen side kan fontenehusets betydning for medlemmene ha økt ytterligere når samfunnet for øvrig i ulik grad er stengt.

medlemmer som har svart på undersøkelsen, eller at det er noen medlemmer som har blitt aktive etter av Fontenehus Norge innhentet informasjon om antall aktive medlemmer.

¹ Merk at fontenehusene i Nordre Follo og Oslo Sør er utelatt fra tabellen, da de har en svarprosent på henholdsvis 133 og 200. Dette er nyetablerte fontenehus høsten 2020, og svarprosenten tilsier at det kan være mulige aktive

3. Finansiering av fontenehusene og Fontenehus Norge

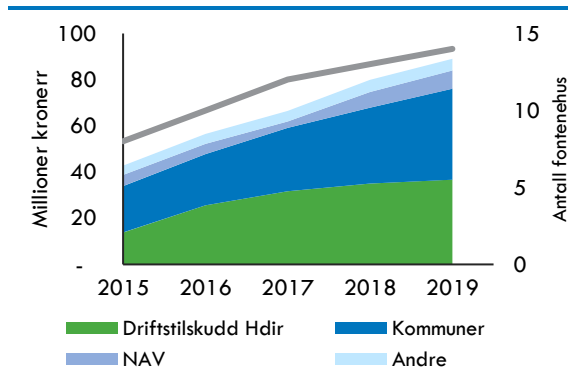
Fontenehusenes finansiering består av flere finansieringskilder, der tilskuddsordningen fra Helsedirektoratet utgjør en av de viktigste. Den kraftige veksten i fontenehusenes samlede finansiering i perioden 2015 til 2019 drives i hovedsak av økning i antall fontenehus.

Det er store forskjeller mellom fontenehusenes samlede finansiering, men forskjellene i tilskuddet fra Helsedirektoratet er betydelig mindre. I gjennomsnitt mottok hvert fontenehus 2,6 mill. kr i driftstilskudd i 2019. Dette er nokså likt som gjennomsnittlig tilskudd siden 2016.

3.1 Fontenehusenes finansiering

Foruten den aktuelle tilskuddsordningen, består fontenehusenes finansiering av tilskudd og prosjektmidler fra kommuner, NAV og fylkeskommuner, samt tilskudd og gaver fra bedrifter, stiftelser og privatpersoner. I tillegg mottar enkelte fontenehus øremerkede prosjektmidler fra Helsedirektoratet, som kommer på toppen av driftstilskuddet gitt gjennom tilskuddsordningen. Figur 3-1 viser samlet finansiering for alle fontenehus i drift i perioden 2015-19², fordelt på de mest sentrale finansieringskildene. Alle beløp er i nominelle kroner. I figuren gjengis også utvikling i antall fontenehus i drift, som leses av på høyre akse.

Figur 3-1 Samlet finansiering og antall fontenehus

Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Alle beløp er i nominelle kroner.

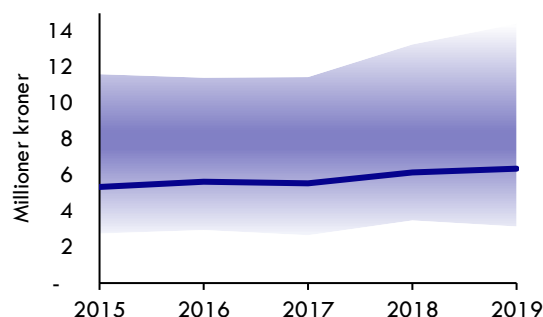
² Analyse av fontenehusenes finansiering omfatter ikke 2020 ettersom det ikke foreligger regnskap eller rapporter som gir et fullstendig bilde av fontenehusenes finansiering for dette året.

³ Finansiering fra NAV består i hovedsak av refusjoner/tilskudd som fontenehusene mottar for å være tiltaksarrangør.

Tilskuddsordningen fra Helsedirektoratet, sammen med tilskudd fra kommuner, utgjør de klart viktigste finansieringskildene for fontenehusene. Driftstilskuddet fra Helsedirektoratet utgjorde 41 prosent av fontenehusenes samlede finansiering i 2019. Tilskudd fra kommunene utgjorde rundt 44 prosent av samlet finansiering samme år. To fontenehus mottok tilskudd fra flere enn én kommune, men de fleste mottar kun tilskudd fra vertskommunen. Finansiering gjennom NAV³ og andre finansieringskilder⁴ stod for henholdsvis 9 og 6 prosent av fontenehusenes samlede finansiering i 2019. Noen fontenehus mottok også støtte fra kommune eller lokale krefter i form av lånegaranti, subsidiert eller gratis husleie el.

Den kraftige veksten i fontenehusenes samlede finansiering henger i stor grad sammen med vekst i antall fontenehus i drift. Dette illustreres av Figur 3-1, som viser gjennomsnittlig totalfinansiering for alle fontenehus i drift i perioden 2015-19. Når vi ser nærmere på gjennomsnittlig totalfinansiering (alle finansieringskilder medregnet) per fontenehus finner vi en langt mer moderat vekst i finansieringen. Det lyse feltet rundt grafen indikerer spredningen i utvalget.

Figur 3-2 Gjennomsnittlig totalfinansiering og spredning blant fontenehusene

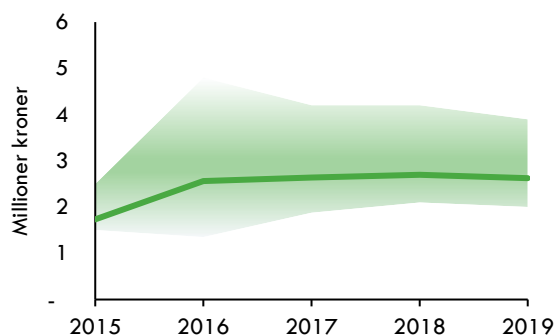
Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Alle beløp er i nominelle kroner.

Av Figur 3-2 ser vi at hvert fontenehus i gjennomsnitt hadde rundt 6,4 millioner kroner i samlet finansiering i 2019, som er omtrent en million kroner høyere enn i 2015. Men som det fremkommer av figuren er det stor variasjon mellom fontenehusene, fra 3,1 millioner til 14,4 millioner kroner i 2019.

⁴ Andre finansieringskilder omfatter her fylkeskommuner, bedrifter, stiftelser og privatpersoner, samt noen mindre prosjektmidler fra Helsedirektoratet som er tildelt utenom den ordinære tilskuddsordningen.

De store forskjellene mellom fontenehusenes samlede finansiering henger i begrenset grad sammen med tilskuddet fra Helsedirektoratet. Når vi ser på gjennomsnittlig tilskudd fra Helsedirektoratet isolert, finner vi at spredningen er betydelig mindre. Dette fremkommer av figuren under, som viser gjennomsnittlig driftstilskudd fra Helsedirektoratet for fontenehus i drift i perioden 2015-19. Det lyse feltet rundt grafen indikerer spredningen i utvalget.

Figur 3-3 Gjennomsnittlig driftstilskudd fra Helsedirektoratet og spredning blant fontenehusene

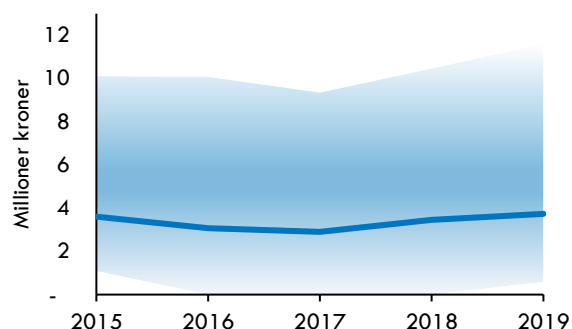

Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Alle beløp er i nominelle kroner.

I gjennomsnitt mottok hvert fontenehus 2,6 millioner kroner i driftstilskudd fra Helsedirektoratet i 2019. Av figuren ser vi at dette har vært forholdsvis stabilt siden 2016, men at det var en betydelig vekst fra 2015 til 2016 på hele 48 prosent. Så godt som alle fontenehusene mottok markant høyere tilskudd i 2016 sammenliknet med året før. Vi ser også at det, sammenliknet med den store spredningen vist i Figur 3-2, er forholdsvis små forskjeller mellom fontenehusene i hvor stort tilskudd de mottar fra Helsedirektoratet. Fontenehuset med høyest tilskudd i 2019 mottok 3,9 millioner kroner, mens fontenehuset med lavest tilskudd mottok 2 millioner kroner.

Videre gjør vi tilsvarende analyse for inntekter fra alle andre finansieringskilder enn tilskuddsordningen fra Helsedirektoratet. Dette omfatter finansiering fra kommuner, NAV, fylkeskommuner, bedrifter, stiftelser og privatpersoner, hvorav de to førstnevnte er de mest sentrale. Vi kaller all finansiering utenom Helsedirektoratets tilskuddsordning for lokalfinansiering. Figur 3-4 viser gjennomsnittlig lokalfinansiering for alle fontenehus i drift i perioden 2015-19. Det lyse feltet rundt grafen indikerer spredningen i utvalget.

Figur 3-4 Gjennomsnittlig lokalfinansiering og spredning blant fontenehusene

Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Alle beløp er i nominelle kroner.

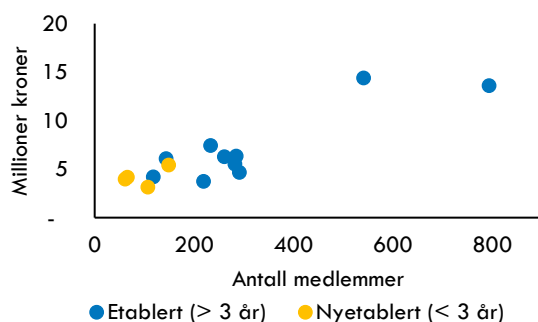
Gjennomsnittlig lokalfinansiering for fontenehusene var forholdsvis stabil i perioden og utgjorde rundt 3,7 millioner kroner i 2019, som kun er 120 000 kroner høyere enn i 2015. Av figuren ser vi imidlertid at det er svært stor variasjon mellom fontenehusene. Det fontenehuset med høyest lokalfinansiering i 2019 mottok 11,6 millioner kroner, mens det med lavest lokalfinansiering mottok 580 000 kroner. I årene 2016-18 var det enkelte fontenehus som ikke hadde lokalfinansiering i det hele tatt. I tilfeller der fontenehus mottar lite eller ingen lokalfinansiering er det snakk om nyoppstartede hus som, i tråd med tilskuddsordningens innretning, kan få dekket en større del av sine kostnader gjennom det statlige tilskuddet.

Finansiering og medlemstall

Det er mange årsaker som kan forklare de observerte forskjellene i fontenehusenes finansiering. En mulig driver er medlemstall, som påvirker blant annet behov for bemanning og lokaler, hvilket gir økt finansieringsbehov. I Figur 3-5 ser vi nærmere sammenhengen mellom finansiering (vertikal akse) og antall medlemmer (horisontal akse) per fontenehus i 2019. De blå punktene representerer etablerte fontenehus, definert som fontenehus som har vært i drift i tre år eller mer, mens de oransje punktene representerer nyetablerte fontenehus, som har vært i drift kortere enn tre år.

Av figuren ser vi at det er en tydelig sammenheng mellom antall medlemmer og finansiering. Fontenehus med høye medlemstall har som hovedregel høyere finansiering. Vi finner at sammenhengen mellom antall medlemmer og finansiering ikke er lineær. Etablerte fontenehus har i gjennomsnitt rundt 25 000 kr i samlet finansiering per medlem, mens nyetablerte fontenehus har nesten det dobbelte, over 48 000 kr per medlem.

Figur 3-5 Samlet finansiering og medlemstall for alle fontenehus i 2019, gruppert etter antall år i drift

Kilde: Data om finansiering kommer fra rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Medlemstall per fontenehus er hentet fra Fontenehus Norges kvartalsrapporter.

Vi ser også en sammenheng mellom medlemstall og fontenehusenes alder. Etablerte fontenehusene har som regel høyere medlemstall enn nyetablerte hus, naturlig nok. Høyere medlemstall, i kombinasjon med at etablerte fontenehus gjerne har hatt tid til å bygge en bredere lokal forankring, er fordelaktig for å skaffe lokalfinansiering. Fordelingsnøkkelen som benyttes ved fastsettelse av driftstilskudd fra Helsedirektoratet kan imidlertid bidra til å utlikne denne fordelingen.

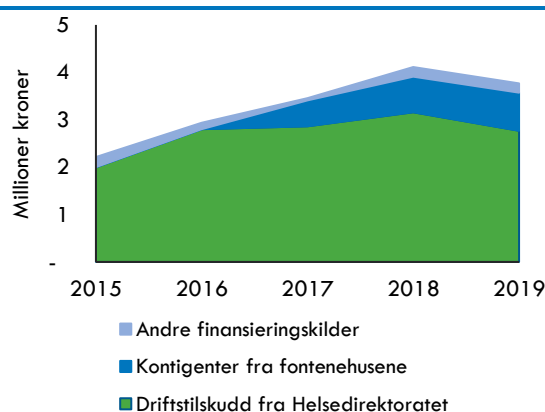
3.2 Finansiering av Fontenehus Norge

Fontenehusenes samarbeidsorganisasjon, Fontenehus Norge, får størstedelen av sin finansiering gjennom Helsedirektoratets tilskuddsordning. Tilskuddet fra Helsedirektoratet var på rundt 2,8 millioner i 2019, og

utgjør rundt 73 prosent av organisasjonens samlede finansiering. I tillegg ble det fra 2017 innført en kontingent som hvert fontenehus betaler til Fontenehus Norge. Inntektene fra denne kontigenten utgjorde til sammen 800 000 kroner i 2019, om lag 21 prosent av Fontenehus Norges samlede finansiering. Kontigenten er lik for alle fontenehus.

Utover disse to finansieringskildene, mottar Fontenehus Norge noe tilskudd gjennom Stiftelsen Dam (tidligere Extrastiftelsen), samt noen mindre gaver o.l. Figuren under viser samlet finansiering for Fontenehus Norge i perioden 2015-19, fordelt på ulike finansieringskilder. Organisasjonen mottok også en ekstraordinær engangsbevilgning fra Helsedirektoratet i 2016, ørmerket et forskningsprosjekt om effekten av fontenehustilbudet, som ikke er medregnet i denne oppstillingen.

Figur 3-6 Samlet finansiering av Fontenehus Norge

Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og årsregnskap for Fontenehus Norge. Alle beløp er i nominelle kroner.

4. Evaluering av effekter og måloppnåelse ved tilskuddsordningen

Tilskuddsordningen er avgjørende for etablering av nye fontenehus, og for å sikre drift av eksisterende fontenehus. Tilskuddet til Fontenehus Norge er viktig for å kvalitetssikre tilbudet ved fontenehusene og gi støtte til nye hus i etableringsfasen, og for å skape og videreutvikle samarbeidet på tvers av fontenehusene. Vår evaluering viser at fontenehusene spiller en viktig rolle i overgang til arbeid eller arbeidsrettet aktivitet for mange medlemmer.

4.1 Etablering av flere Fontenehus

Det hersker stor enighet blant fontenehusene om at tilskuddet er avgjørende for etablering av nye fontenehus. Muligheten for å få finansiert inntil 100 prosent av driftsutgiftene det første året gjør at fontenehusene kan vise kommunene hva tilbudet består av og hvordan det virker, før kommunen trapper opp sin finansiering. Sterkere finansiering i starten er også vesentlig for å dekke store oppstartskostnader ved etablering.

[Tilskuddsordningen] er essensiell for etablering av nye fontenehus.

Det er først med økningen på statsbudsjettet at bølgen av nyetablerte fontenehus har kommet.

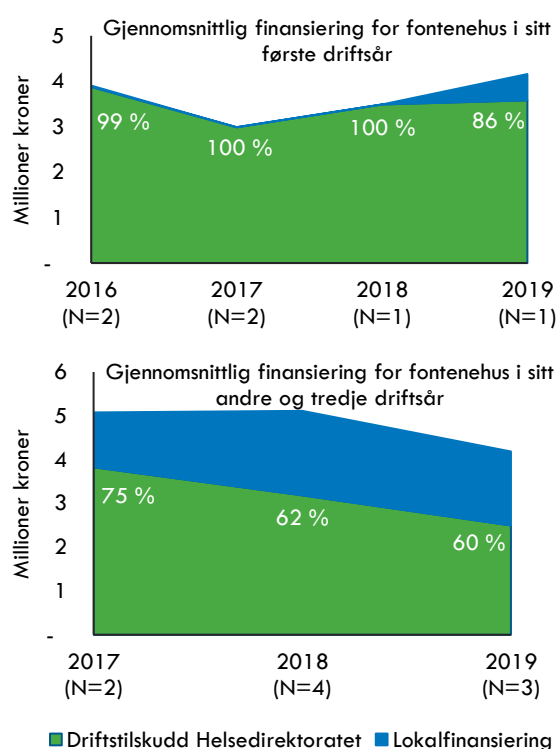
Leder ved fontenehus

Representanter fra kommuner vi har intervjuet bekrefter at budsjett- og økonomisituasjonen gjør tilskuddet fra staten helt avgjørende for etablering av fontenehus. En kommune som har etablert fontenehus i løpet av de siste årene oppgir at det ville vært en stor barriere for oppstart dersom kommunen måtte betale fullt ut fra oppstart, særlig fordi kjennskapen til fontenehusene tidligere var begrenset. Samtidig argumenterer både enkelte fontenehus og flere av kommunene at kommunal finansiering helt fra første år, selv om kommunen ikke er forpliktet til dette, i større grad forankrer tilbudet i kommunen.

I 2016 åpnet to nye fontenehus i Norge, for første gang på seks år. I 2017 åpnet ytterligere to

fontenehus dørene, mens det ble åpnet ett nytt hus årlig i 2018 og 2019. I 2020 har hele tre fontenehus åpnet dørene. For å bedre forstå tilskuddets betydning for nyoppstartede fontenehus ser vi nærmere på hvordan finansieringen til disse husene er sammensatt. Figur 4-1 viser sammensetning og nivå på gjennomsnittlig finansiering for fontenehus i sitt første driftsår⁵ (øverst) og for fontenehus som er i sitt andre eller tredje driftsår (nederst). Prosentene i hvit skrift angir driftstilskuddet fra Helsedirektoratet som andel av samlet finansiering. Tidsperioden for de to periodene varierer ettersom det ikke fantes fontenehus som var i sitt andre eller tredje driftsår i 2016.

Figur 4-1 Gjennomsnittlig finansiering for fontenehus i første driftsår (øverst) og gjennomsnittlig finansiering andre og tredje driftsår (nederst)

Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Alle beløp er i nominelle kroner.

Av figuren kan vi se at driftstilskuddet fra Helsedirektoratet utgjør en betydelig andel av finansieringen for nyetablerte fontenehus. For fontenehus som åpnet i årene 2016-18 utgjør tilskuddet fra Helsedirektoratet så godt som 100 prosent av finansieringen i deres første driftsår. For fontenehuset som åpnet i 2019

⁵ Med driftsår menes år i drift der fontenehuset mottar driftstilskudd fra Helsedirektoratet

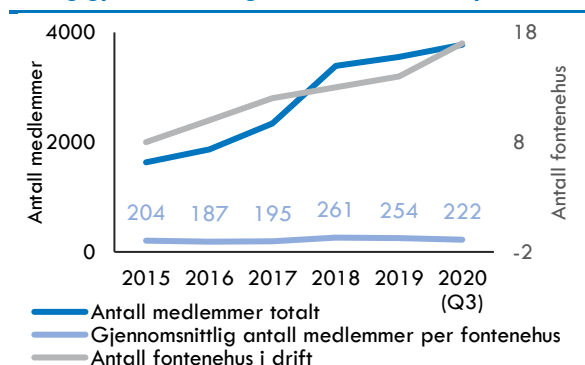
utgjør tilskuddet fra Helsedirektoratet 86 prosent av finansieringen. Dette fontenehuset er et av få nystartede fontenehus de siste årene med lokalfinansiering fra første driftsår.⁶

Fontenehus i sitt andre eller tredje driftsår har en større andel av sin finansiering fra lokale finansieringskilder, primært kommuner. Tilskuddet fra Helsedirektoratet utgjør likevel en vesentlig del av finansieringen for disse fontenehusene, selv om denne andelen er synkende over de tre årene vi ser på her. I 2017 utgjorde tilskuddet i gjennomsnitt rundt 75 prosent av samlet finansiering for disse fontenehusene, mot i overkant av 60 prosent i 2019. Altså har finansieringen av fontenehus i sitt andre og tredje driftsår gått fra å benytte den maksimale rammen mulig gjennom tilskuddsregelverket, til å i større grad drive på lokalfinansiering.

Økning i medlemstall

Parallelt med åpning av flere fontenehus har også det samlede antall medlemmer økt. Dette fremkommer av Figur 4-2, som viser samlet antall medlemmer hos fontenehusene og antall fontenehus i drift (avleses på høyre akse) fra 2015 til og med tredje kvartal 2020. Til tross for tilsynelatende sterk sammenheng mellom de to tidsseriene, er det viktig å påpeke at medlemsveksten ikke alene skjer hos nyetablerte fontenehus. Også etablerte fontenehus har kraftig medlemsvekst i perioden. Dette kommer til syne ved at gjennomsnittlig antall medlemmer per fontenehus er forholdsvis stabil i perioden, til tross for at det er åpnet flere fontenehus som, av naturlige årsaker, starter med lav medlemsmasse.

Figur 4-2 Antall fontenehus, antall medlemmer totalt og gjennomsnittlig antall medlemmer per hus

Kilde: Kvartalsrapporter og annen medlemsstatistikk fra Fontenehus Norge.

Svarene fra fontenehusene og kommunene og finansieringstallene viser tydelig betydningen av tilskuddsordningen for etablering av fontenehus. I tillegg til den kraftige økningen i tilskuddsrammen fra

⁶ Flere fontenehus mottar stiftelseskapital fra kommunen, men ytterst få ser ut til å motta driftstilskudd første driftsår i de årene vi ser på her. For 2020 derimot, ser vi at alle de

Helsedirektoratet som har muliggjort inntil fullfinansiering av fontenehusene i første driftsår, har tilskuddet til Fontenehus Norge finansiert vekststrategien som har vært avgjørende for deres arbeid med å synliggjøre fontenehusmodellen både nasjonalt og internasjonalt.

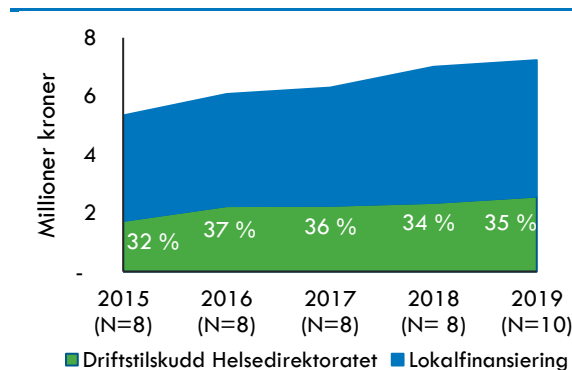
4.2 Drift av eksisterende Fontenehus

Fontenehusene oppgir selv at tilskuddet fra Helsedirektoratet gir en forutsigbarhet for driften, og bidrar til å sikre kjernen i tilbudet. Samtidig er det ulike oppfatninger blant fontenehusene av i hvilken grad den statlige finansieringen oppleves som forutsigbar fra år til år. Særlig husene som fortsatt er i etableringsfasen med nedtrapping av statlig tilskudd, oppgir at det er krevende å drifte et fontenehus og inngå langsiktige leiekontrakter uten å være sikker på hvordan fremtidige budsjetter vil se ut.

Flere fontenehus oppgir at det statlige tilskuddet er avgjørende for å få finansiering fra kommunen. For det første gir tilskuddsordningen kommunene «mye for pengene». I tillegg gir statlig delfinansiering tilbudet en viss legitimitet og fungerer som et kvalitetsstempel overfor både kommunen og øvrige finansieringskilder.

Figur 4-3 viser sammensetning og nivå på gjennomsnittlig finansiering for etablerte fontenehus, som her er definert som fontenehus som har vært i drift minst tre år. Prosentsatsene i hvit skrift angir driftstilskuddet fra Helsedirektoratet som andel av samlet finansiering.

Figur 4-3 Gjennomsnittlig finansiering for fontenehus eldre enn tre år

Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Alle beløp er i nominelle kroner.

Av figuren ser vi at samlet finansiering for etablerte fontenehus har steget kraftig i perioden, fra i overkant av 5 millioner kroner til rundt 7 millioner i 2019. Videre ser vi at tilskuddet fra Helsedirektoratet utgjør mellom 32 og 37 prosent av samlet finansiering i perioden, og at denne andelen er forholdsvis stabil over

tre fontenehusene som åpner dette året har fått innvilget solid kommunal finansiering fra og med første år.

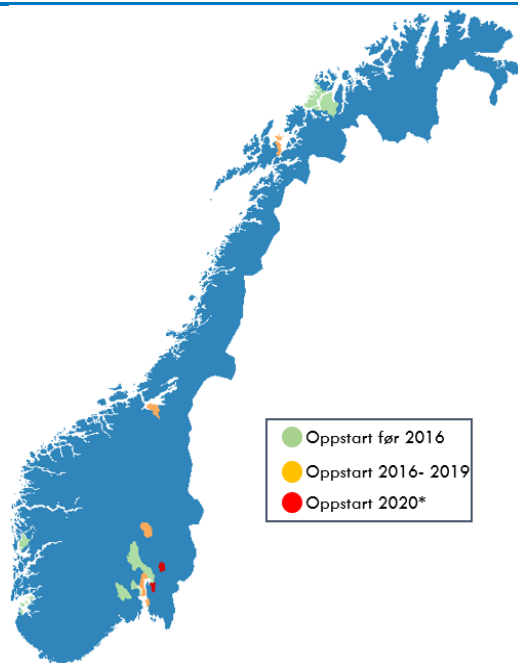
tid. Dette er markant lavere enn rammen som er gitt ved tilskuddsregelverket, som er på 50 prosent. Våre beregninger viser altså at etablerte fontenehus i gjennomsnitt skaffer til veie lokalfinansiering som mer enn dekker det som kreves gjennom tilskuddsregelverket

Det må imidlertid påpekes at disse gjennomsnittsberegningene trekkes ned av et fåtall fontenehus med svært høy lokalfinansiering. Flertallet av de etablerte fontenehusene har en gjennomsnittlig finansieringsandel høyere enn dette. Medianen ligger i intervallet 41 til 45 prosent i perioden.

4.3 Likeverdig tilbud og geografisk spredning i hele landet

Likeverdig tilbud rommer to dimensjoner. For at befolkningen skal ha tilgang til et fontenestilbud, uavhengig av hvor de er bosatt, så må fontenehusene ha en geografisk spredning. For at tilbudet som gis ved de ulike fontenehusene skal kunne defineres som likeverdig, må retningslinjer være de samme og innhold være av lik kvalitet. I dette kapitlet vurderer vi først tilskuddets betydning for geografisk spredning av eksisterende fontenehus, og deretter for kvalitet og likhet i tilbudte tjenester.

Figur 4-4 Kommuner med fontenehus

*I tillegg kommer Fontenehuset Oslo Sør som ikke er markert med egen farge i kartet. I løpet av 2021 åpner tre nye fontenehus i Fredrikstad, Senja og Ålesund.

Geografisk spredning av fontenehus

Det finnes ved utgangen av 2020 17 fontenehus i Norge. Fontenehusene er fordelt på 15 kommuner, og Oslo er med sine tre fontenehus den eneste kommunen som har flere enn ett fontenehus. Figur 4-4 illustrerer

plassering av fontenehusene i Norge. Det fremgår tydelig av kartet at den geografiske spredningen av fontenehus i dag er begrenset. 12 av de 17 fontenehusene er lokalisert i Oslo eller Viken. I tillegg har Trøndelag, Vestland og Rogaland ett fontenehus hver, mens Troms og Finnmark har to. I fem av landets elleve fylkeskommuner (Nordland, Møre og Romsdal, Innlandet, Vestfold og Telemark, Agder) finnes det ikke fontenehus. Merk imidlertid at Møre og Romsdal vil få sitt første fontenehus (Ålesund) i løpet av 2021, slik at tilstedeværelsen av fontenehus øker fra seks til syv fylkeskommuner.

I den grad tilskuddsordningen bidrar til å øke den geografiske spredningen, skjer det ved at tilskuddets betydning er ekstra stor ved etablering av nye fontenehus i deler av landet der det ikke finnes fontenehus fra før. Muligheten for høy statlig finansiering i oppstarten er særlig viktig for kommuner som ikke kjenner til fontenehusmodellen fra tidligere. Tilsvarende er støtten fra Fontenehus Norge, gjennom dreiebok for etablering og drift, og kontakt med andre fontenehus, ekstra viktig for fontenehusene som ikke har andre hus i nærheten.

Kommunen har en avgjørende rolle i etableringen av fontenehus, fordi tilskuddsordningen forutsetter at det foreligger vedtak om etablering i kommunestyret. Denne forutsetningen begrunnes i behovet for lokal forankring og forutsigbarhet i finansiering, som vil komme tilbake til. Dersom en kun ser til ønsket om geografisk spredning, kan kravet til kommunal involvering være et hinder. Enkelte fontenehus etterlyser at Fontenehus Norge i større grad oppfordrer kommuner i deler av landet der det i dag ikke finnes et tilbud om å vurdere etablering. Selv om økning i tilskuddsramme har ledet til vekst i antall hus, har nyetableringene de siste årene i stor grad skjedd i Oslo og Viken.

Målet om geografisk spredning og likeverdig tilbud for målgruppen på tvers av fontenehusene vil nødvendigvis måtte veies opp mot øvrige mål. For å kunne nå målene knyttet til økning i antall medlemmer, eksempelvis, kreves det at kommunen har en viss befolkningsstørrelse. Befolkningsgrunnlaget i ulike kommuner og fylkeskommuner er ujevnt fordelt over landsdelene i Norge, og befolkningen i de femten kommunene som har fontenehus i 2020 utgjør totalt om lag 2 millioner (SSB, 2020). Den totale befolkningen i fylkene som i 2020 ikke har fontenehus er til sammenligning 1,2 mill.

Likeverdig tilbud på tvers av fontenehusene

Tilskuddet til Fontenehus Norge er viktig for å kvalitetssikre tilbudet ved fontenehusene og sørge for likeverd både i tjenestetilbud og administrasjon og ledelse. Fontenehus Norge har utviklet en dreiebok for etablering av fontenehus, som fungerer som en veiledning til etablering og organisering av fontenehusene. Dreieboken er i stadig utvikling og inneholder maler

og vedtak i alle faser av etableringen, herunder eksempler på kommunale vedtak, mal for vedtekter ved opprettelse av stiftelse, maler for utlysning og rekruttering av daglig leder og medarbeidere, og eksempler på samarbeidsavtaler mellom kommuner og fontenehusene (Fontenehus Norge, 2019). Fontenehus Norge har også i flere tilfeller involvert seg i søknadsprosessen til fontenehus i etableringsfasen ved å legge ved sin anbefaling.

Fontenehusene er underlagt internasjonale retningslinjer, kalt standarder, som skal sikre likeverdig tilbud på tvers av fontenehusene både i Norge og internasjonalt. Standardene danner grunnlaget for vurdering av fontenehusets kvalitet gjennom egne akkrediteringsprosesser, som foregår hvert tredje år. Akkreditering inngår som et av målkriteriene i tilskuddsordningen, slik at standardene som skal sikre et likeverdig tilbud er direkte implementert i tilskuddsordningen. 10 av de 17 fontenehusene er akkreditert på skrivende tidspunkt. Flere er i prosessen med å få akkreditering.

Oppsummert ser det ut til at tilskuddsordningen har en viss betydning for geografisk spredning av fontenehus, ved at nyetableringer utenfor det sentrale østlandsområdet i enda større grad drar nytte av muligheten for fullfinansiering i oppstarten. Samtidig er de fleste fontenehus, også de nyetablerte, sentrert på østlandet og en kan derfor ikke påstå at den geografiske spredningen har blitt særlig større de siste årene. Det er imidlertid ingen tvil om at tilskuddsordningen er av stor betydning for å sikre et likeverdig tilbud på tvers av fontenehusene, både gjennom tilskuddet til Fontenehus Norge og ved at akkrediteringsprosessen inngår som målkriterium i tilskuddsordningen.

4.4 Landsdekkende samarbeid og læring

Fontenehus Norge har, i tillegg til å kvalitetssikre tilbudet ved fontenehusene og gi støtte til nye hus i etableringsfasen, også en nøkkelrolle i å skape og videreutvikle samarbeidet på tvers av fontenehusene. Tilskuddsordningens bidrag til å sikre landsdekkende samarbeid og læring mellom fontenehusene oppstår dermed gjennom tilskuddet til Fontenehus Norge.

Det finnes flere fora for samarbeid mellom alle fontenehusene. Samling av alle daglige ledere, som foregår to ganger i året, trekkes av flere fontenehus frem som sentrale for det overordnede og formelle samarbeidet mellom alle fontenehusene. I tillegg tar Fontenehus Norge initiativ til ulike prosjekter og samarbeid på tvers av husene. I forbindelse med innføring av et nytt digitalt medlemsystem, klubbssky, arrangeres det høsten 2020 ukentlige møter for alle fontenehusene for å jobbe med utfordringer i oppstarten.

Fontenehusene samarbeider også med hverandre basert på felles satsning eller utvikling innenfor ulike temaer. Både medlemmer og medarbeidere oppfordres til å hospitere ved andre fontenehus, og i forbindelse med utvikling av nye, eller videreutvikling av eksisterende tjenester oppfordres fontenehusene til å lære av andre fontenehus som har erfaring med tjenesten. Ett eksempel er fontenehuset i Rygge, som har opparbeidet en tilknytning til videregående skole som flere andre fontenehus også ønsker å jobbe med. Flere fontenehus er derfor i kontakt med Rygge for å få informasjon og tips.

Nyetablerte fontenehus får tildelt et fadderhus som kommer på besøk og inviterer på besøk. I tillegg stiller Fontenehus Norge på styremøter i nyetablerte fontenehus så lenge husene ønsker det, og de har også bidratt i ansettelsesprosesser. En daglig leder vi har intervjuet oppgir at Fontenehus Norge sin rolle var avgjørende både for politisk vedtak og drift av fontenehuset hun representerer. Et annet fontenehus opplever at kompetansehevingen og erfaringsutvekslingen på tvers av fontenehusene er blitt styrket de siste par årene.

Flere fontenehus peker på at muligheten for hospitering er større mellom fontenehusene lokalisert på Østlandet enn i øvrige deler av landet, som har lenger reisevei til nærmeste nabo. Ett av fontenehusene oppgir imidlertid at hyppig bruk av digitale kanaler som Teams og Zoom under koronapandemien har åpnet en ny verden for å møte hverandre.

4.5 Økt deltakelse i arbeidsliv og/eller arbeidsrettet aktivitet

Hovedmålet med tilskuddsordningen er å øke deltakelse i arbeidsliv og/eller arbeidsrettet aktivitet blant mennesker i målgruppen, det vil si personer med utfordringer knyttet til psykisk helse og eventuelt rus. Det er en rekke forhold som vil påvirke denne deltakelsen, og vi har i dette oppdraget ikke hatt tilgang på data som gir oss mulighet til å gjennomføre en effektivstudie på deltakelse i arbeidsliv. I evalueringen ser vi i stedet hen til mekanismer ved fontenehusets arbeid, gjennom effekter og måloppnåelse av tilskuddsordningen for etablering og drift av fontenehus, likeverdig tilbud og samarbeid på tvers av husene, som vi antar kan bidra til økt deltakelse i arbeidsliv eller arbeidsrettet aktivitet blant medlemmene.

I dette kapitlet beskrives aktivitetsstatus og overgang til arbeidsrettet aktivitet blant aktive medlemmer ved fontenehusene, basert på resultatene fra spørreundersøkelsen. Merk at vi ikke kjenner til i hvilken grad aktivitetsstatus eller overgang til arbeidsrettet aktivitet ville sett annerledes ut for de samme medlemmene dersom de ikke hadde hatt tilbudet ved fontenehuset.

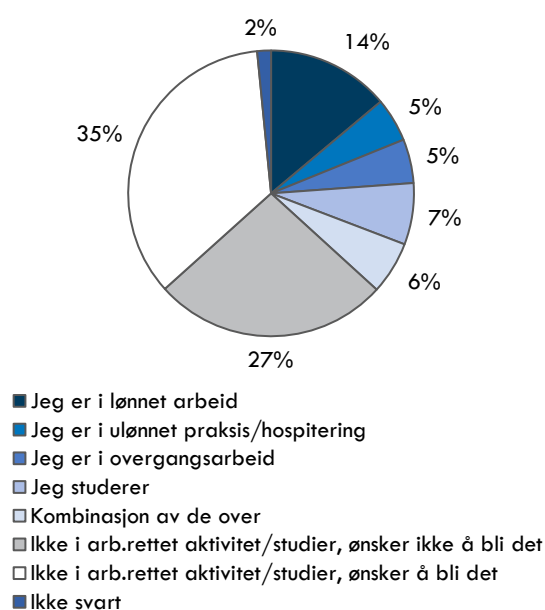
Resultatene fra spørreundersøkelsen forteller oss likevel i hvilken grad medlemmene opplever at tilbudet ved fontenehuset har betydning for deres mulighet til å komme seg i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet.

4.5.1 Medlemmenes aktivitetsstatus og fontenehusets betydning

Aktivitetsstatus

Medlemsmassen ved fontenehusene består av både personer som er i lønnet arbeid, ulønnet arbeid, overgangsarbeid eller studier (heretter kalt «medlemmer i aktivitet») i tillegg til personer som ikke deltar i noe av dette. Figur 4-5 viser at 36 prosent av alle aktive medlemmer enten er i lønnet arbeid, ulønnet praksis, overgangsarbeid, studier, eller en kombinasjon av disse. Andelen som *ikke* er, men ønsker å være, i arbeidsrettet aktivitet eller studier utgjør 35 prosent. Andelen som *ikke* er, og ikke ønsker å være, i arbeidsrettet aktivitet eller studier utgjør 27 prosent.

Figur 4-5: Aktive medlemmers aktivitetsstatus som andel av totale antall svar

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=572.

Medlemmene som oppgir å være i arbeidsrettet aktivitet eller studier er i hovedsak engasjert i en mindre stilling eller deltidsstudier. Om lag halvparten oppgir at de dedikerer 1 til 10 timer i uken til aktiviteten, mens om lag en av fire sier de bruker 10 til 20 timer.

Betydning av fontenehuset for medlemmer som ikke er, men ønsker å komme i aktivitet

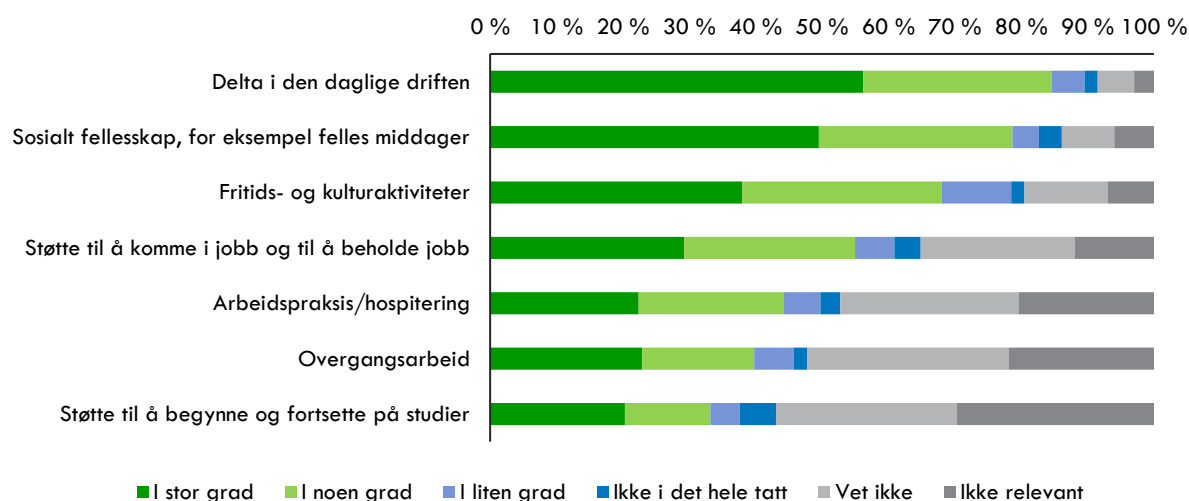
Blant medlemmene som ikke er, men som ønsker å komme i aktivitet, oppgir 69 prosent at fontenehuset er viktig eller svært viktig for å komme seg i jobb/utdanning.

Gjennom svar på i hvilken grad ulike deler av tilbudet ved fontenehuset hjelper dem å komme i aktivitet, fremkommer det at ikke alle tilbud er relevante for alle medlemmer. Tilbudene arbeidspraksis/ hospitering, overgangsarbeid og støtte til studier besvares av om lag halvparten av medlemmene som «ikke relevant» eller «vet ikke» (se Figur 4-6). Til sammenligning er det 15 prosent eller mindre som svarer «ikke relevant» eller «vet ikke» om tilbudene internt på fontenehuset (deltakelse i daglig drift og sosialt fellesskap). Vi antar at respondenter som svarer «ikke relevant» eller «vet ikke» gjør dette fordi de enten ikke har deltatt i tilbudet eller at de av en annen årsak ikke opplever at de har grunnlag for å ha en formening om tilbudet.

Det er stor enighet blant medlemmene som ønsker å komme i aktivitet om at tilbudene ved fontenehuset har betydning for deres mulighet for å komme i arbeid eller utdanning. Når vi ser bort fra medlemmer som ikke benytter seg av de ulike tilbudene⁷, utgjør andelen som oppgir at tilbudene i stor eller noen grad bidrar til å komme i arbeid eller utdanning om lag 80-90 prosent (se Figur 4-6). Når vi ser bort fra medlemmer som svarer «ikke relevant» og «vet ikke», oppgir 71 prosent av medlemmene at de er helt eller litt enig i at de får oppmuntring og støtte til å starte eller fullføre utdanning/skolegang ved fontenehuset (se Figur 4-7). Samtidig oppgir 37 prosent at de er helt eller litt enig i at de skulle ønske de fikk mer støtte fra fontenehuset til å komme i arbeid.

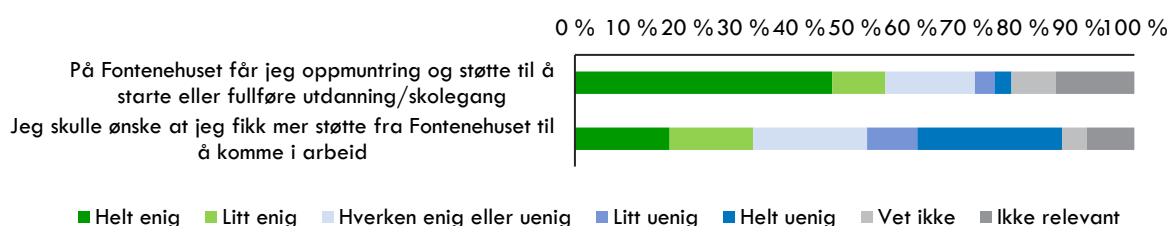
⁷ Andelen ser bort fra medlemmer som har svart «ikke relevant» eller «vet ikke».

Figur 4-6: «I hvilken grad opplever du at de ulike delene av tilbudet ved fontenehuset hjelper deg til å komme i arbeid eller utdanning?» Medlemmer som ikke er, men ønsker å komme i aktivitet.

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=200-202.

Figur 4-7: «Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?» Medlemmer som ikke er, men ønsker å komme i aktivitet.

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=200-201.

Betydning av fontenehuset for medlemmer som er i aktivitet

71 prosent av medlemmer som er i aktivitet er helt eller litt enige i at de opplever at de kan være på fontenehuset samtidig med jobb/studier. Videre svarer de langt på vei det samme som medlemmer som ikke er, men ønsker å komme i aktivitet på spørsmål om fontenehusets betydning for å komme i arbeid eller utdanning. Også blant denne gruppen oppgir om lag 80-90 prosent at tilbudene ved fontenehuset i stor eller noen grad hjelper dem å komme i arbeid eller utdanning.

4.5.2 Fontenehusets betydning for overgang til arbeid

I arbeids- og studieundersøkelsene gjennomført i 2018 og 2019 oppgis det at 29 prosent av medlemmene har startet opp i lønnet arbeid, praksis eller studier begge år. I vår undersøkelse har vi begrenset spørsmålet om overgang til arbeid i løpet av det siste året til personer som har vært medlem på fontenehuset i mindre enn tolv måneder. Svaret vi får er noe lavere enn Arbeids- og studieundersøkelsene; 19 prosent oppgir at de har kommet i lønnet arbeid,

praksis/hospitering, overgangsarbeid eller studier etter at de ble medlem. Det er imidlertid grunn til å tro at resultatene fra vår undersøkelse er påvirket av at koronapandemien har begrenset muligheten for å delta i ulike arbeidsrettede aktiviteter i mer enn halvparten av de siste tolv månedene.

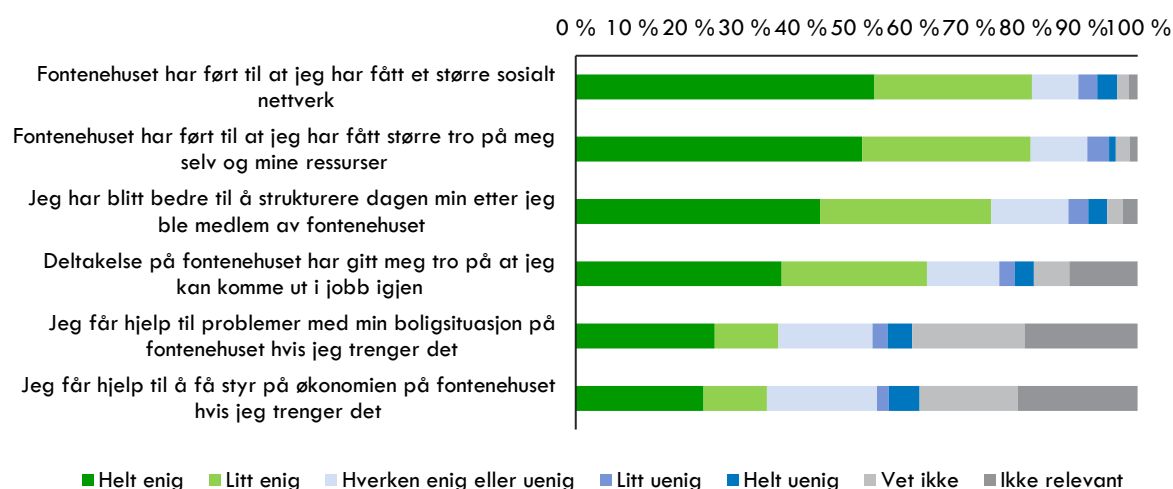
Selv om flere av medlemmene kan ha fått hjelp gjennom NAV eller andre til å komme i arbeid eller studier i løpet av perioden, er det vår oppfatning at fontenehuset spiller en viktig rolle i overgangen for mange medlemmer. De kan bidra direkte, gjennom at overgangsarbeid eller praksisplass er utslagsgivende for at medlemmer finner ordinært arbeid eller annen arbeidsrettet aktivitet. Overgang for uføretrygdde medlemmer er et viktig eksempel på dette. Idet personer får innvilget hel eller delvis uføretrygd, er de ikke lenger i målgruppen for arbeidsrettede tiltak hos NAV. Deltakelse i arbeidsrettet aktivitet blant uføretrygdde medlemmer kan dermed med større sikkerhet kobles til fontenehuset. Ifølge arbeids- og studieundersøkelsen fra 2018 og 2019 utgjorde andelen uføretrygdde medlemmer som startet opp i lønnet arbeid i løpet av året syv-åtte prosent. Dette tilsvarer hhv. 98 og 92 personer.

I mange tilfeller bidrar fontenehuset indirekte, gjennom mental støtte, sosial trening og botrening, som kan være avgjørende for å komme i arbeid uansett om arbeidet tilbys gjennom fontenehuset, NAV eller andre aktører. Resultatene fra spørreundersøkelsen bekrefter at fontenehuset tilbyr en viktig mental støtte, både for medlemmer i og utenfor aktivitet. 81 prosent av alle aktive medlemmer er helt eller litt enige i at fontenehuset har ført til at de har fått et større sosialt nettverk. Henholdsvis 36 og 34 prosent av alle aktive medlemmer er helt eller litt enige i at de får hjelp på fontenehuset til å få styr på økonomien og til problemer med deres boligsituasjon dersom de trenger det. Representanter vi har intervjuet fra NAV beskriver at

flere av deres brukere som ikke tidligere har lyktes i å komme i gang med arbeidsrettede tiltak, får en støtte og tilhørighet til fontenehuset som gjør at de klarer å komme i arbeidsrettet aktivitet.

80 prosent av alle som har svart på spørreundersøkelsen er helt eller litt enige i at fontenehuset har ført til at de har fått større tro på seg selv og sine ressurser. 73 prosent oppgir at de har blitt bedre til å strukturere dagen sin etter at de ble medlem på fontenehuset, og 62 prosent oppgir at deltakelse på fontenehuset har gitt dem tro på at de kan komme ut i jobb igjen.

Figur 4-8: «Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?»

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=567-569.

4.6 Evaluering av tilfredshet, helse og samarbeid

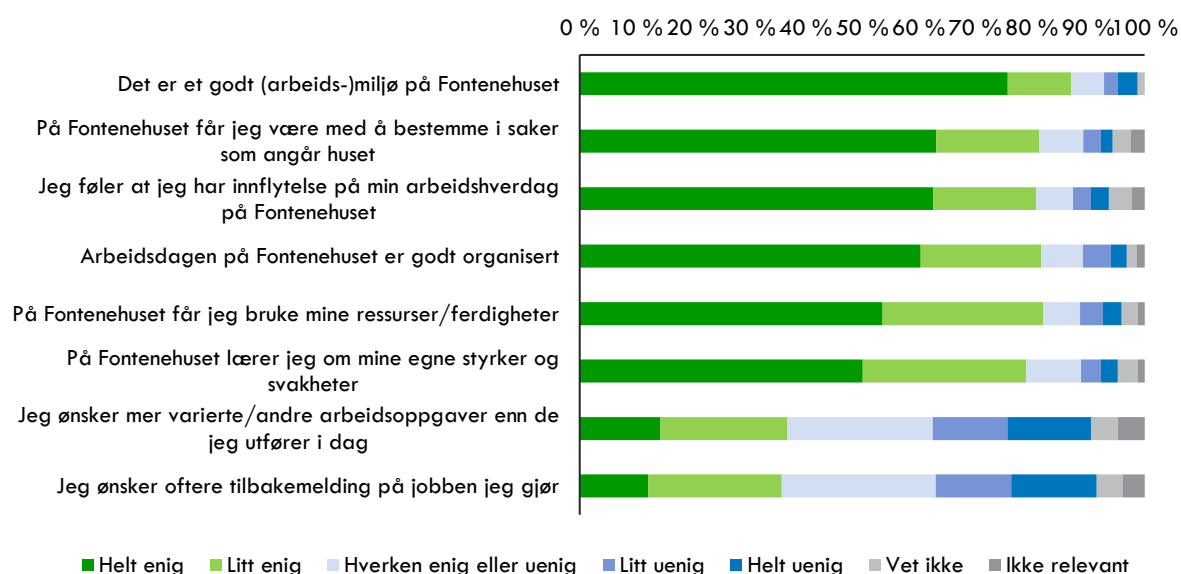
4.6.1 Medlemmers tilfredshet med tilbudet

De aller fleste medlemmene opplever at det er et godt (arbeids-)miljø på fontenehuset, at de får være med å bestemme i saker som angår huset, og at de har innflytelse på deres arbeidshverdag på fontenehuset. Figur 4-9 viser videre at mer enn halvparten er helt enig i at arbeidsdagen er godt organisert, at de får bruke sine ferdigheter og at de lærer om egne styrker og svakheter ved fontenehuset. 37 prosent

oppgir at de ønsker seg mer varierte eller andre arbeidsoppgaver enn de utfører i dag, og like mange ønsker oftere tilbakemelding på jobben de gjør.

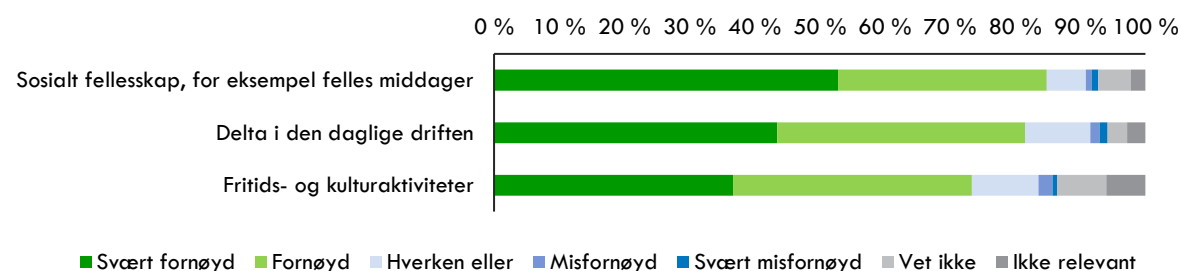
90 prosent av alle aktive medlemmer er fornøyde eller svært fornøyde med tilbudet ved fontenehuset som helhet. Av Figur 4-10 ser vi at 84 prosent oppgir at de er fornøyde eller svært fornøyde med det sosiale fellesskapet på fontenehuset, og at 81 prosent oppgir det samme om deltakelse i den daglige driften. 73 prosent er fornøyd eller svært fornøyd med fritids- og kulturaktivitetene.

Figur 4-9: «Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?»

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=568-570.

Figur 4-10: «Hvor fornøyd er du med følgende deler av tilbudet du får på fontenehuset?»

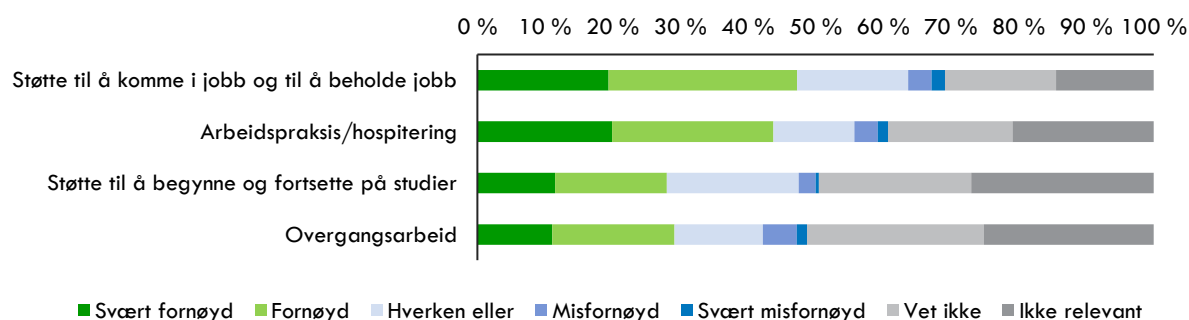

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=567-568.

På spørsmål om arbeidsrettede tilbud, er det som beskrevet i kap. 4.5.1 mange medlemmer som opplever at disse ikke er relevante. Når vi ser bort fra medlemmer som svarer «vet ikke» eller «ikke relevant», er det 68 prosent som oppgir at de er fornøyd eller svært fornøyd med støtten til å komme i jobb og til å

beholde jobb. 72 prosent oppgir at de er fornøyd eller svært fornøyd med arbeidspraksis eller hospitering. Når det gjelder overgangsarbeid og støtte til å begynne og fortsette på studier, er det hhv. 60 og 55 prosent som oppgir at de er fornøyd eller svært fornøyd med disse tilbudene.

Figur 4-11: «Hvor fornøyd er du med følgende deler av tilbudet du får på fontenehuset?» Medlemmer som ikke er, men ønsker å komme i en form for aktivitet.

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=199-201.

Blant medlemmene som er i en form for aktivitet, er tilfredsheten med arbeidsrettede tilbud ved fontenehus høyere enn blant medlemmene som ikke er, men ønsker å komme i en form for aktivitet. 79 prosent i denne gruppen oppgir at de er fornøye eller svært fornøye med støtten til å komme i jobb og til å beholde jobb, når vi ser bort fra medlemmer som svarer «vet ikke» eller «ikke relevant». 74 prosent oppgir at de er fornøye eller svært fornøye med arbeidspraksis eller hospitering, mens henholdsvis 75 og 67 prosent oppgir at de er fornøye eller svært fornøye med overgangsarbeid og støtte til å begynne og fortsette på studier.

4.6.2 Psykisk helse og rusmiddelproblematikk

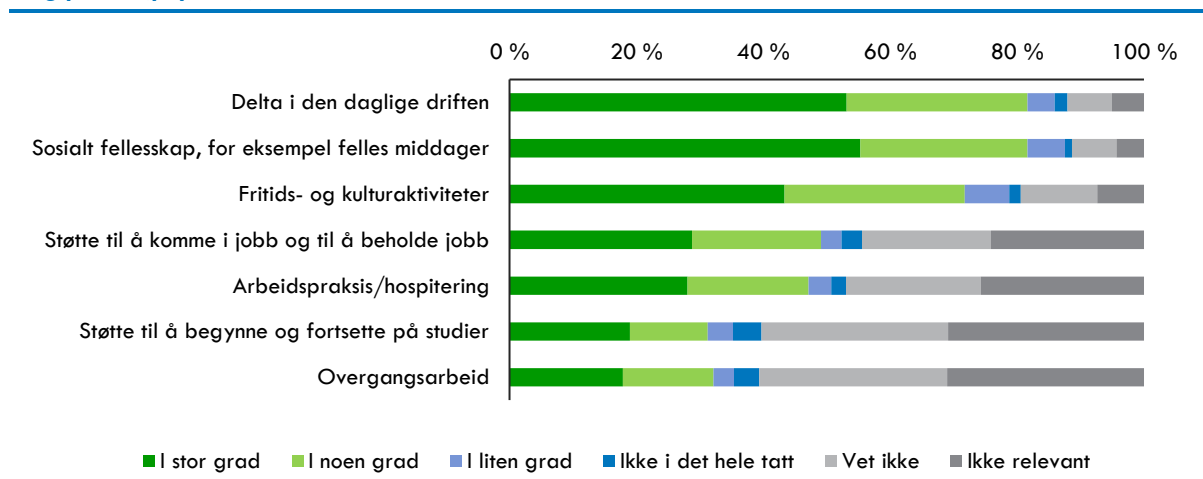
76 prosent av alle aktive medlemmer oppgir at fontenehuset er viktig eller svært viktig for deres psykiske helse, og 88 prosent er helt enige eller litt enige i at deres deltakelse på fontenehuset påvirker helsen deres på en positiv måte.

Som det fremgår av Figur 4-12 er det ulikt i hvilken

grad tilbudene benyttes av medlemmene. Når vi ser bort fra medlemmene som svarer «ikke relevant» eller «vet ikke», er det stor enighet blant medlemmer om at tilbudene påvirker helsen deres positivt. Mellom 80 og 90 prosent oppgir at tilbudene i stor eller noen grad har en positiv påvirkning på deres psykisk helse. Aller flest oppgir at deltakelse i daglig drift påvirker positivt (93 prosent), mens overgangsarbeid har den laveste oppslutningen (79 prosent).

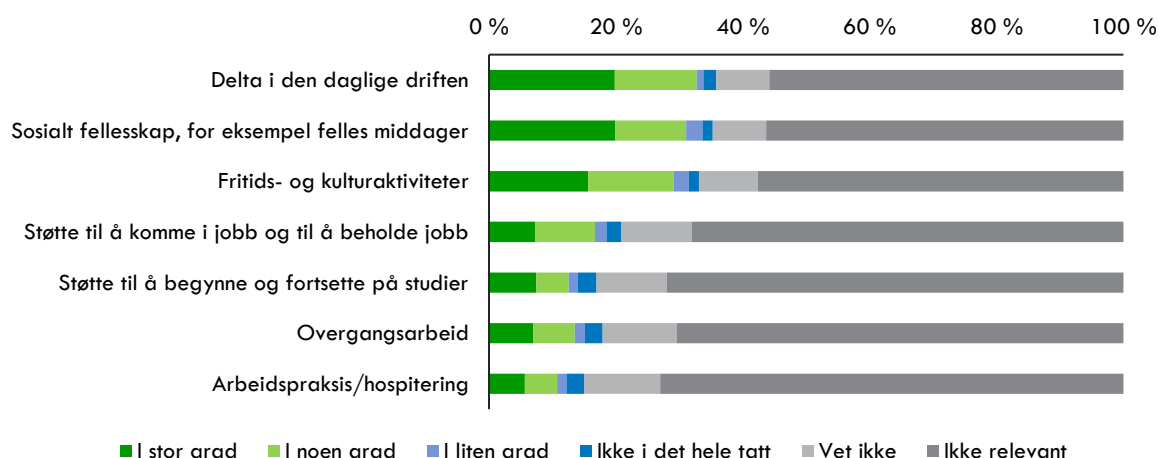
Mange av medlemmene ved fontenehusene har ikke problemer knyttet til rusmiddelbruk, som det fremkommer av Figur 4-12. Når vi ser bort fra alle medlemmer som svarer «ikke relevant» eller «vet ikke», oppgir 91 prosent at deltakelse i daglig drift i stor eller noen grad hjelper med utfordringer knyttet til rusmiddelbruk. Nesten like mange, 88 prosent, oppgir at det sosiale fellesskapet og fritids- og kulturaktiviteter bidrar. Videre er det mellom 70 og 80 prosent som oppgir at overgangsarbeid, arbeidspraksis og støtte til jobb eller studier hjelper med utfordringer knyttet til rusmiddelbruk.

Figur 4-12: «I hvilken grad opplever du at de ulike delene av tilbudet ved fontenehuset har en positiv påvirkning på din (psykiske) helse?»

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=554-556.

Figur 4-13: «I hvilken grad opplever du at de ulike delene av tilbudet hjelper deg med eventuelle utfordringer knyttet til rusmiddelbruk?»

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=547-551.

4.6.3 Fontenehuset som supplement og/eller alternativ til oppfølging fra NAV og kommune

Alle fontenehusene samarbeider i ulik grad med vertskommunen, og de fleste har en form for samarbeid med NAV. I tillegg oppgir mange at de samarbeider med spesialisthelsetjenesten gjennom distriktpsyrkiske sentre (DPS), og enkelte samarbeider med videregående skole, kriminalomsorgen og aktører som krisesentre, hjemmesykepleie, frisklivssentraler, Kirkens bymisjon og andre ideelle organisasjoner.

Mange fontenehus har samarbeidsavtaler med kommunal enhet for psykisk helse og rus, og flere får gjennom denne både ukentlige besøk av pasienter og også uformelle henvisninger av pasienter. Én av kommunene opplyser om at fontenehuset er ett av to alternativer som tilbys deltakere i et kommunalt arrangert kurs for målgruppen. En annen kommune forteller om at fontenehuslederen har vært i kontakt med alle fastleger i kommunen for å gjøre tilbudet kjent blant disse. Flere av fontenehusene har jevnlig møter med kommunen, og kommunalt ansatte i aktuelle avdelinger inviteres på besøk for å gjøre seg kjent med tilbudet de kan henvise sine pasienter til.

Samarbeidet med NAV ser svært ulikt ut fra fontenehus til fontenehus. Mens enkelte er tiltaksarrangører for NAV og har formelt samarbeid i utstrakt grad, har andre uformelle samarbeid som treff mellom ansatte og omvisning for NAV-ansatte på fontenehuset. Det er flere fontenehus som opplever det vanskelig og ressurskrevende å komme i kontakt med NAV, og som ønsker seg et tettere samarbeid. Enkelte påpeker at det er forskjeller mellom fontenehusmodellen og NAV-systemet, blant annet knyttet til tidsbegrensning og krav til fremdrift, som kan gjøre det krevende å samarbeide på en god måte. Et annet fontenehus etterlyser et organisert samarbeid på nasjonalt nivå.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at 11 prosent av medlemmene kom i kontakt med fontenehuset via NAV.

I tillegg til kommune og NAV er DPS-ene en viktig samarbeidspartner for fontenehusene. I mange kommuner følger ansatte ved DPS sine pasienter til fontenehuset, enten under innleggelse eller i forbindelse med utskrivelse for å vise tilbudet. Spørreundersøkelsen viser at 19 prosent av medlemmene kom i kontakt med fontenehuset via DPS.

I hvilken grad supplerer og avlaster tilbudet ved Fontenehuset tjenester i NAV og kommune?

Fontenehusene tilbyr støtte til arbeid og utdanning gjennom en rekke ulike aktiviteter. Arbeidsrettede tiltak, som arbeidspraksis og overgangsarbeid samt støtte til å komme og fortsette i jobb eller studier, ligger nært opptil tiltak som også tilbys gjennom NAV. Flere steder har fontenehus også inngått avtaler om å være tiltaksarrangør for NAV gjennom slike tjenester. I tillegg består fontenehusets tilbud av sosiale fellesskap, deltakelse i daglig drift og fritids- og kulturaktiviteter. Dette er tjenester som ikke tilbys i NAV, men som enkeltvis tilbys av kommune og frivillige aktører gjennom eksempelvis dagsenter og frivillighetssentraler. Fontenehusene er dermed unike i at de tilbyr et så bredt spekter av bistand og oppfølging innenfor ulike områder som alle er viktige for at personer skal kunne komme i aktivitet. Kap. 4.5 viser at det nettopp er sosialt fellesskap, deltakelse i daglig drift og fritids- og kulturaktiviteter som oppgis å være viktigst for å kunne komme i arbeid eller utdanning.

Flere kommuner understreker at fontenehusenes profil er annerledes enn kommunens, og at fontenehuset og kommunen kan utfylle hverandre for å gi et bedre arbeidsrettet tilbud til målgruppen. Lavterskelprofilen til

fontenehusene treffer flere brukergrupper i kommunen, og er et viktig supplement til kommunale tjenester. Det er imidlertid ulik oppfatning blant kommunene vi har vært i kontakt med om i hvilken grad fontenehuset fremstår som en integrert del av kommunens tilbud til målgruppen. Mens én kommune tilbyr fontenehus som ett av to alternativ i sitt introduksjonskurs og dermed tydelig har integrert tilbudet i sine egne tjenester, er det en annen kommune som opplyser at fontenehuset er én av mange aktører som tilbyr tjenester til den samme målgruppa. Denne kommunen etterlyser mer koordinering og samhandling blant organisasjoner.

Fontenehuset er en arena som gir rom for å etablere og bygge opp under trygge sosiale relasjoner.

Representant fra kommune

Representantene fra NAV som vi har snakket med uttrykker at fontenehusene supplerer kommunale tjenester og NAV. En NAV-leder beskriver samarbeidet med fontenehuset som en direkte link, der leder ved fontenehuset gir beskjed dersom noen av sine medlemmer ikke får tilstrekkelig kontakt med NAV. Flere NAV-kontor sender sine ansatte på besøk til fontenehuset for at de kan gjøre seg kjent med tilbudet, og informere sine brukere om dette. En leder for et NAV-kontor opplever at medlemmer ved fontenehuset skjønner at det handler om å samarbeide med NAV, og at det ikke trenger å være en kamp. Ved å være til stede og tilgjengelige, hjelper fontenehuset medlemmene sine til å nyttiggjøre seg av tilbud og tjenester i NAV og kommune for øvrig. Medlemmer kan også få følge av medarbeidere ved fontenehuset i møter med NAV, fastlege eller andre instanser. Fontenehuset har en viktig rolle som miljøarbeider og arena for sosial trening, som for mange medlemmer er avgjørende for å kunne komme i aktivitet.

I motsetning til NAV er ikke fontenehusene underlagt det samme tidspresset, og kan bruke den tiden som trengs for det enkelte medlemmet å komme i aktivitet. En NAV-leder forteller at hennes opplevelse er at medlemmer ved fontenehuset blir sett og hørt, noe NAV ikke har muligheten til å gjøre i like stor grad.

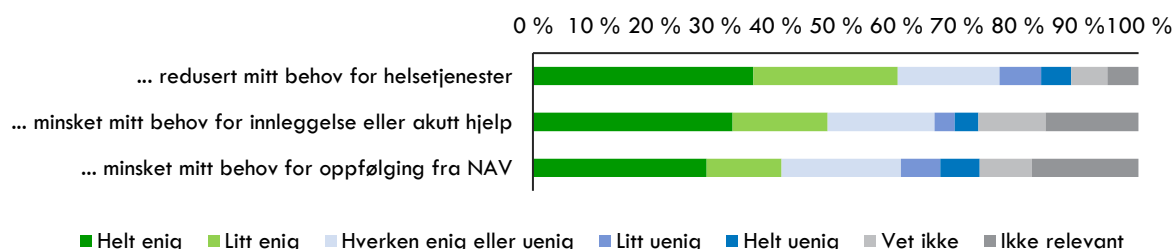
Noen som har vært langt unna arbeidslivet blir løftet opp av fontenehuset på en raskere måte.

Leder for NAV-kontor

Totalt mottar omtrent 42 prosent av respondentene hjelp fra kommunen, og like mange får oppfølging fra NAV. Blant medlemmer som mottar hjelp fra kommunen er samtale med psykiatrisk helsearbeider det vanligste (48 prosent), etterfulgt av psykologtjeneste (26 prosent). Blant medlemmer som mottar hjelp fra NAV oppgir 39 prosent at de får oppfølging i form av avklaring, og 22 prosent i form av oppfølging. Totalt mottar omtrent 80 prosent av alle aktive medlemmer en form for trygdeytelse. Totalt 60 prosent mottar uføretrygd.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at en betydelig andel av medlemmene opplever at fontenehuset har redusert deres behov for helsetjenester, innleggelse eller akutt hjelp og oppfølging fra NAV, som det fremgår av Figur 4-14. Når vi ser bort fra medlemmene som svarer «ikke relevant» eller «vet ikke», er 68 prosent av alle aktive medlemmer helt eller litt enige i at bruk av fontenehuset reduserer deres behov for helsetjenester. 66 prosent oppgir at de er helt enige eller litt enige i at behovet for innleggelse eller akutt hjelp har minsket, som følge av bruk av fontenehuset, mens 56 prosent er helt eller litt enige i at bruk av fontenehuset har redusert deres behov for oppfølging fra NAV.

Figur 4-14: Bruk av fontenehuset har ...

Kilde: Oslo Economics sin spørreundersøkelse til aktive medlemmer ved fontenehusene (2020). N=566-568.

36 prosent av alle aktive medlemmer oppgir at det ikke finnes andre tilbud eller aktiviteter de ville benyttet seg av dersom fontenehuset ikke fantes i deres kommune. 27 prosent oppgir at det finnes andre tilbud de kunne benyttet seg av, og viser til ulike typer

aktivitetssentre som tilbys av andre aktører i deres kommune. Av andre tilbud som blir nevnt er Kirkens Bymisjon, Frivillighetssentralen, dagsenter, andre kommunale tilbud og «aktiv på dagtid» i regi av ulike idrettskretser under Norges Idrettsforbund (NIF).

5. Evaluering av tilskuddsordningens virkemåte

Vår evaluering viser at tilskuddsordningens innretning i all hovedsak fungerer godt, men at små grep kan lede til viktige forbedringer. Mange av fontenehusene ønsker seg en forenkling av praktiske forhold rundt søknads- og rapporteringsprosessen. Kriteriene de rapporterer på oppleves imidlertid å ligge på et hensiktsmessig detaljnivå.

Vår vurdering er at fordelingsnøkkelene i ordningen, som prioriterer de nyetablerte fontenehusene, spiller en viktig rolle for etablering av flere fontenehus. Samtidig skaper formuleringen om tilskudd på «inntil x prosent» uforutsigbarhet, særlig for fontenehus i etableringsfasen.

5.1 Kriterier for måloppnåelse

Faktaboksen viser hvilke kriterier som skal legges til grunn for å belyse graden av måloppnåelse ved tilskuddsordningen som helhet.

Kriterier for måloppnåelse ved tilskuddsordningen

- Økt antall medlemmer ved fontenehusene
- Økt antall medlemmer som er i overgangsarbeid, arbeid eller utdanning
- Integrert del av kommunen(e)s tilbud til målgruppen
- Økt delfinansiering fra NAV og ev. andre
- Økt kommunal delfinansiering
- Internasjonal akkreditering etter retningslinjene fra Clubhouse International
- Kvalitet i tilbudet målt gjennom brukerundersøkelser
- Etablert landsdekkende samarbeid og læring mellom fontenehusene
- Likeverdig tilbud og geografisk spredning av fontenehus i hele landet

Kilde: Helsedirektoratet (2019)

Fontenehusene vi har intervjuet er i all hovedsak fornøyd med kriterier for måloppnåelse. Enkelte uttrykker at de aldri har tenkt over om noen er problematiske eller ikke, et utsagn som også kan tolkes som at kriteriene oppfattes som fornuftige. Flere er positive til at

kriteriene omhandler størrelser de uansett måler for eget bruk, og er opptatt av behovet for å dokumentere måloppnåelse. At Fontenehus Norge har vært involvert i utarbeidelsen av kriteriene, tyder også på at fontenehusenes behov og ønsker er ivarettet.

Samtidig som at fontenehusene fokuserer på å få medlemmer ut i jobb og studier, er det flere som løfter opp behovet for også å dokumentere måloppnåelse for medlemmer som blir værende på fontenehuset. Ett av fontenehusene oppgir at de er opptatt av å ivareta hverdagen til personer med utfordringer knyttet til psykisk helse og rus, og at medlemmene trenger rom for å kunne bli aktive medborgere. Det å være for eksplisitte med «veien videre» for medlemmer kan slå feil vei. Et annet fontenehus bekrefter at fontenehuset er et tilbud også for dem som ikke skal tilbake i jobb, og skisserer en konflikt mellom det som skal måles og det fontenehusene ønsker å bruke tid på.

[...] alt er ikke tall. Tilbudet skal vel så mye være for dem som ikke kommer seg videre, som ikke blir en del av den positive statistikken.

Leder ved fontenehus

En daglig leder etterlyser en tydeliggjøring av forskjeller i medlemmers forutsetninger for å komme i arbeid eller studier på tvers av husene, og understreker at en sammenligning på grunnlag av absolutte tall vil være misvisende. Vedkommende ønsker at Helsedirektoratet innhenter mer informasjon om medlemsmassen.

Flere fontenehus er kritiske til kriteriet om økning i antall medlemmer. Ett fontenehus oppgir at antall medlemmer på mindre steder naturlig vil stagnere på et tidspunkt. Et annet argumenterer at medlemsantallet ikke sier så mye, fordi mange medlemmer ikke er aktive, og synes antall aktive medlemmer og gjennomsnittlig daglig oppmøte gir et bedre bilde på aktivitet og oppslutning om fontenehuset. Flere oppgir også at økning i medlemstall kan gå på bekostning av oppfølgingen av medlemmene som skal ut i arbeid eller utdanning, og at medlemstallet ikke nødvendigvis fanger opp i hvilken grad fontenehuset gjør en god jobb.

Enkelte fontenehus har problemer med å skaffe overgangsarbeid til sine medlemmer, fordi antallet arbeidsplasser som ikke krever så mye forkunnskaper er begrenset. Ett fontenehus oppgir at studentene i byen fyller de relevante stillingene, og at øvrige arbeidsplasser (i industrien) er blitt for teknologiske. Et annet

fontenehus opplever at økonomiske betingelser i næringslivet begrenser muligheten for overgangsarbeid, og at stigmaet forbundet med psykisk sykdom kan gjøre det vanskelig å jobbe med kundebehandling i eksempelvis en butikk på et mindre sted. Et annet fontenehus ønsker at det satses mer på veien til ordinært arbeidsliv, og mindre på overgangsarbeid isolert.

5.2 Søknads- og rapporteringsregimet

Fontenehusene varierer i sin oppfatning av i hvilken grad dagens søknads- og rapporteringsregime er egnet til å følge opp status, utvikling og grad av mål-oppnåelse. Flere av punktene som oppleves utfordrende knyttes imidlertid til egenskaper ved tilskuddsordninger generelt (som tidspunkt for tildeling og utbetaling).

Mange av fontenehusene ønsker seg en forenkling av søknadsprosessen. Et konkret innspill som flere fontenehus har kommet med knytter seg til søknadsmalen; det er i dag ikke mulig å lagre bakgrunnsinformasjon om samarbeidspartnere, bakgrunn for prosjekt og annen informasjon som typisk ikke endres fra år til år. Der- som denne informasjonen kan lagres, kan fontenehusene spare tid i søknadsprosessen ved å kun gjøre eventuelle oppdateringer når det er behov for det. Videre er det flere som påpeker at bokser til fritekst-svar er uoversiktlige og krever at man lager avsnitt selv. Blant fontenehusene som oppgir at det går med mye tid til søknader, virker en stor del av arbeidet å være knyttet til søknader til kommune og eventuelt også øvrige finansieringskilder.

Rapporteringsregimet oppleves av de fleste fontenehusene å ligge på et hensiktsmessig nivå, og oppgis å være mindre tidkrevende enn søknadsprosessen. Fordi kriteriene som rapporteres på er tall som uansett registreres og er tilgjengelige, er det begrenset hva det medfører av merarbeid for fontenehusene. Ett av fontenehusene oppgir at bedre rapporteringsrutiner internt har effektivisert rapporteringsprosessen de siste årene. Enkelte fontenehus etterlyser en tydeliggjøring av hva som skal rapporteres, og hvor omfattende beskrivelsen skal være. En daglig leder ønsker begrensning av antall ord i hvert svar i rapporteringsskjemaet.

Det er stor enighet blant fontenehusene om fordelene ved å søke om tilskudd og få svar så tidlig som mulig i løpet av driftsåret. Søknad og tildeling sent på året gir en skjevfordeling i bruk av midler, der mange må spare på våren for så å bruke opp midler i løpet av høsten. Særlig for nyere hus er det svært vanskelig å budsjettere og drifte en virksomhet når man ikke vet hvilken måned midlene tildeles. Etter å ha jobbet for å få utbetalt tilskuddet tidligere, fikk fontenehusene i innneværende år rapporteringsfrist i februar, og deretter

tildeling i mars. Flere av fontenehusene uttrykker at de håper at denne ordningen kan fortsette.

Flere fontenehus opplever det problematisk å være nødt til å ha brukt opp midler innen utgangen av året, og skulle ønske at det var mulig å ta med noe midler over til januar og februar. En annen uforutsigbarhet ligger i mottak av uforutsette pengegaver fra eksterne finansieringskilder, som kan medføre avkorting av tilskuddet fra Helsedirektoratet med mindre fontenehuset klarer å bruke opp disse midlene i inneværende år. Ett av fontenehusene har opplevd at mottak av større gavebeløp rundt juletid har resultert i mindre tilskudd fra Helsedirektoratet påfølgende år. Det er vanskelig å kommunisere denne konsekvensen til aktører som ønsker å gi støtte til huset.

Tilgangen på bistand fra Helsedirektoratet i forbindelse med søknads- og rapporteringsprosessen oppleves å være god, og flere fontenehus oppgir at de benytter kontaktpersonene som sparringspartnere.

I forbindelse med evalueringen har vi gjennomgått en rekke av søknadene og årsrapportene som fontenehusene leverer til Helsedirektoratet. Vår erfaring gjennom dette arbeidet er at rapportene og søknadene med fordel kunne vært mer standardiserte, i det minste for enkelte av kriteriene det rapporteres på. Vi opplever at det er stor variasjon mellom fontenehusene i hvordan de fyller ut skjemaene og hvordan de rapporterer på de samme kriteriene. Dette kan henge sammen med at det meste svares ut i fritekst, selv der kriteriene er godt egnet for mer standardisert rapportering. Vårt inntrykk er at entydige, kvantitative størrelser eller andre objektive kriterier med fordel kunne vært besvart i dedikerte felt i skjemaene fremfor å inngå i fritekstvar. Eksempler på dette kan være medlemsstatistikk og finansiering fra ulike finansieringskilder. En mer standardisert rapportering kan bidra til en mer enhetlig praksis for hvordan og hvor detaljert man skal rapportere på slike størrelser. Det vil også imøtekomme noen forhold ved rapporteringsregimet som fontenehusene har adressert for oss, ved at man får tydeliggjort hvor omfattende rapporteringen skal være på enkelte kriterier, samt at man får ryddet i mengden informasjon som skal inn i boksene for fritekstvar.

En mer standardisert rapportering åpner også opp for mer systematisk arkivering av nøkkelinformasjon for fontenehusene hos Helsedirektoratet. Oversiktlig arkivering av nøkkelinformasjon om sammensetning av finansiering, medlemsstatistikk og andre objektive størrelser som er felles for alle husene vil gjøre det lettere å følge utvikling i disse størrelsene over tid. Samtidig vil vi til slutt påpeke at det også er mange kriterier der fritekstvar er det best egnede formatet for fontenehusene å få frem sin særegenhet og hvordan de arbeider. Dette er det viktig å ivareta.

5.3 Fordelingsnøkkel for tilskudd

Fordelingsnøkkel er innrettet slik at nyetablerte fontenehus og fontenehus i sitt andre/tredje driftsår kan ha inntil henholdsvis 100 og 75 prosent av sin finansiering gjennom Helsedirektoratets tilskuddsordning. Eldre fontenehus kan motta inntil 50 prosent av sin samlede finansiering gjennom tilskuddsordningen. Denne fordelingsnøgkelen ble etablert i tilskuddsregelverket for 2017 og har vært gjeldende siden.

Begrepet «inntil» skaper usikkerhet for mange av fontenehusene. I tillegg til uforutsigbarheten det medfører for deres egen planlegging og budsjettering, oppgir flere av fontenehusene at kommunen ser bort fra forbeholdet som ligger i formuleringen. I den grad kommunen tar maksimal tilskuddsandel for gitt, vil fontenehus som opplever bortfall av statlig støtte utover den planlagte nedtrappingen vanskelig kunne oppnå kompensasjon gjennom økt lokal finansiering.

«Inntil»-ordet: dette leser ikke kommunen. Det burde være mer konkret for å tilrettelegge for tydeligere kommunikasjon med kommunen.

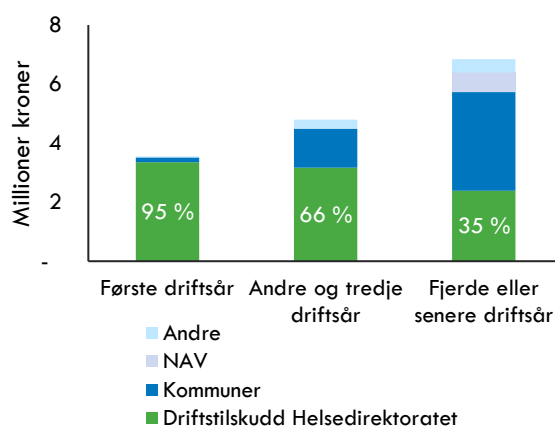
Daglig leder ved fontenehus

I Figur 5-1 har vi sammenstilt gjennomsnittlig finansiering for fontenehusene i hele perioden 2017-19, der fontenehusene er gruppert etter alder. Se også tidligere figurer, Figur 4-1 og Figur 4-3, som viser utvikling over tid. Av figuren kan vi se hvordan fontenehusenes finansiering er sammensatt i de årene gjeldende fordelingsnøkkel har vært en del av tilskuddsregelverket. Vår analyse viser at nyetablerte fontenehus i perioden i gjennomsnitt har 95 prosent av sin finansiering gjennom Helsedirektoratets tilskuddsordning. Kun ett av de fire fontenehusene som åpnet i denne perioden mottok driftstilskudd fra kommunen og andre finansieringskilder.⁸ Ingen fontenehus mottok støtte fra NAV første år i drift.

⁸ Her ser vi bort fra stiftelseskapital og ev. annen støtte som kan ha blitt gitt før fontenehusene åpnet dørene.

⁹ Et fåtall fontenehus med svært høy lokalfinansiering bidrar til å trekke ned denne gjennomsnittsberegningen. Flertallet

Figur 5-1 Gjennomsnittlig finansiering i perioden 2017-19 for ulike grupper fontenehus

Kilde: Rapporter fra Helsedirektoratet og egenrapporterte tall fra fontenehusene. Gjennomsnittsberegninger i perioden er gjort uten prisjusteringer.

Fontenehus som er eldre enn ett år benytter i mindre grad rammene som er gitt ved fordelingsnøgkelen. Fontenehus i sitt andre og tredje år har i gjennomsnitt 66 prosent av sin finansiering gjennom tilskuddsordningen. Som kommentert tidligere, og vist i Figur 4-1, har disse fontenehusene gått fra en finansieringsandel tett opp mot den maksimale rammen gitt gjennom tilskuddsregelverket, til å i større grad drive på lokalfinansiering.

For fontenehus eldre enn tre år utgjør tilskuddet fra Helsedirektoratet 35 prosent av gjennomsnittlig finansiering.⁹ Som kommentert tidligere, og vist i Figur 4-3, har denne andelen vært forholdsvis stabil over tid.

Ser vi de tre gruppene i sammenheng, ser vi tydelig hvordan sammensetningen av ulike finansieringskilder endrer seg desto eldre fontenehusene er, og hvordan fordelingsnøgkelen virker. Tilskuddet fra Helsedirektoratet virker å være avgjørende for fontenehusenes finansiering de første årene, men blir gradvis mindre viktig ettersom lokalfinansieringen øker. Tilskuddet reduseres ikke bare i relative mål, men også i kroner og ører etter første år. Samtidig ser vi at økningen i lokalfinansieringen mer enn kompenserer for bortfall av statlig finansiering, slik at fontenehusenes samlede finansiering styrkes.

Vår vurdering er at en fordelingsnøkkel som prioriterer de nyetablerte fontenehusene trolig spiller en viktig rolle for etablering av nye fontenehus. Dette kommer også frem i intervjuer med fontenehusene og med kommuner. Det kan ta tid å få etablert en solid lokalfinansiering fra kommune, NAV og andre. Særlig

av de etablerte fontenehusene har en gjennomsnittlig finansieringsandel høyere enn dette. Medianen ligger over 40 prosent.

finansiering fra NAV virker å ta tid å etablere, som man kan se av Figur 5-1. En høy andel statlig tilskudd for nyetableringer reduserer økonomisk usikkerhet og gir disse fontenehusene bedre muligheter til å bygge en solid og stabil lokalfinansiering, blant annet ved å posisjonere seg blant politikere, i samfunnet og ved å kunne vise til resultater av fontenehusets arbeid. Høy statlig finansiering kan også gjøre det mer attraktivt for kommunen å gå inn for en etablering, ettersom de budsjettmessige konsekvensene utsettes.

Når det er sagt, kan det hende at andelen statlig finansiering for nyetablerte fontenehus kunne vært noe lavere og fortsatt gitt samme effekt på antall nyetableringer. Når tilskuddsregelverket gir rom for statlig fullfinansiering første år, er det naturlig at kommunene tilpasser seg dette ved fastsettelse av eget bidrag. Ved en lavere andel statlig finansiering, kan man tvinge kommunene til å bidra med finansiering fra første år. Det kan være mange gode grunner til at kommunens forpliktelse ikke bare bør være politisk,

men gi en reell budsjetteffekt allerede fra første år.

For de etablerte fontenehusene er det trolig stort sprik i hvor avhengig de er av det statlige tilskuddet. I 2019 hadde flere av de etablerte fontenehusene tett opp mot halvparten av sin finansiering gjennom tilskuddet fra Helsedirektoratet. Enkelte hadde også over halvparten, altså mer enn tilskuddsregelverket teknisk sett gir rom for. I andre enden av skalaen var det flere etablerte fontenehus med forholdsvis lav andel statlig finansiering, helt nede i 15 prosent. Det kan argumenteres for at etablerte fontenehus med sterk lokalfinansiering kunne fått redusert sine rammer for hva de kan motta gjennom Helsedirektoratets tilskuddsordning og at disse midlene kunne vært omfordelt til andre formål, eksempelvis flere nyetableringer. Samtidig vil de fontenehusene som får redusert sin støtte i en slik omfordeling kunne oppleve at de straffes for å ha lyktes med å skaffe solid lokalfinansiering. Det kan også redusere incentivene for andre fontenehus til å jobbe for å øke egen lokalfinansiering.

6. Oppsummering og anbefaling

Vår evaluering viser at tilskuddsordningen Drift av Fontenehus og Fontenehus Norge er av stor betydning for etablering og drift av fontenehus, likeverdig tilbud og samarbeid mellom fontenehusene, og derigjennom økt deltakelse i arbeidsrettet aktivitet for medlemmene. Viktige suksesskriterier er tydelige standarder for hva et fontenehus skal være, samarbeid og dialog mellom fontenehusene og lokal forankring med vertskommune, NAV og øvrige aktører med tilbud rettet mot samme målgruppe. Identifiserte barrierer er uforutsigbarhet i tilskuddsordningen og forutsetningen om videre politisk prioritering både statlig og lokalt.

6.1 Suksesskriterier og barrierer i drift av fontenehus

6.1.1 Suksesskriterier

Gjennom analysen av tilskuddsordningen har vi identifisert fire suksesskriterier for drift av fontenehusene:

- Tydelige standarder for hva et fontenehus skal være, samt oppfølging av etterlevelse og kvalitet
- Samarbeid og dialog mellom fontenehusene
- Lokal forankring hos vertskommune, NAV, spesialisthelsetjeneste og øvrige aktører
- Kjennskap til fontenehuset i befolkningen generelt og målgruppen spesielt

Et viktig suksesskriterium i driften av fontenehusene er de tydelige standardene for hva et fontenehus skal være, og oppfølging av etterlevelse og kvalitet gjennom jevnlig akkrediteringsprosesser. Standardene og oppfølgingen av disse sikrer et likeverdig tilbud på tvers av alle fontenehusene, og bidrar til at tilbudene utvikles i tråd med fontenehusmodellen.

Samarbeid og dialog mellom fontenehusene er et annet viktig suksesskriterium. Her spiller Fontenehus Norge en nøkkelrolle, både som tilrettelegger av arenaer for samarbeid og som formidler av kunnskap gjennom eksempelvis dreieboken. Samarbeidet foregår på ulike plan, i par og i grupper og på tvers av alle husene, og bidrar til en delekultur der alle fontenehusene gis mulighet til å lære og dra nytte av hverandres initiativ og erfaringer.

Et tredje viktig suksesskriterium er den lokale forankringen med vertskommune, NAV, spesialisthelsetjeneste

og øvrige aktører. Den lokale forankringen er viktig for å få i stand kommunal finansiering, som er avgjørende for at fontenehustilbudet skal være levedyktig på sikt. Forankringen er også viktig for å sikre samarbeid med NAV og andre aktører som henvender seg til den samme målgruppen som fontenehusene, og for at tilbudet i størst mulig grad supplerer øvrige tilbud på en hensiktsmessig måte. Videre er forankringen i det lokale næringslivet en forutsetning for å skape muligheter for overgangsarbeid og andre praksisplasser for fontenehusets medlemmer.

I forlengelsen av den lokale forankringen i kommunen og blant samarbeidspartnere er kjennskap i befolkningen generelt, og i målgruppen spesielt, avgjørende for drift i fontenehusene. Samarbeid med aktører som NAV og DPS gjennom eksempelvis besøk fra sistnevnte, vil introdusere tilbudet for brukere og pasienter og øke kjennskapet i målgruppen. For å nå ut til flere i målgruppen, for eksempel unge som fortsatt er bosatt hos foreldrene sine og ikke er en del av NAV-systemet, er det viktig at fontenehusene er tilstede og tilgjengelige på sosiale medier og andre plattformer som unge benytter seg av.

6.1.2 Barrierer

Gjennom analysen av tilskuddsordningen har vi videre identifisert tre barrierer for drift av fontenehusene:

- Tilgang på lokal finansiering
- Uforutsigbarhet i lokal og statlig finansiering, særlig i etableringsfasen
- Videre politisk prioritering av fontenehusene

Tilgang på lokal finansiering er en sentral barriere for drift av fontenehusene. Dette er både en barriere ved etablering, og ved drift i perioden med nedtrapping av statlig finansiering. Det vil også være en barriere for videre vekst i fontenehusene etter nedtrapping av det statlige tilskuddet. Gitt at statlig finansiering holdes fast fra år til år, kan det være utfordrende å få til vekst i nye fontenehus når denne forutsetter økning i lokale ressurser.

Blant fontenehusene oppleves uforutsigbarheten i både lokal og statlig finansiering som en barriere. Formuleringen om «inntil» x prosents støtte gjennom statlig tilskudd skaper usikkerhet om hvor mye fontenehusene egentlig vil få utbetalt. Årlige søknader om kommunale midler skaper videre usikkerhet om kommunen vil gi samme tilskudd som forrige år, eller om tilskuddet vil reduseres som følge av kutt i kommunale budsjetter.

Politisk prioritering av fontenehusene er noe som frem til nå har vært et suksesskriterium, og som har

muliggjort etablering av en rekke nye fontenehus gjennom en kraftig økning av tilskuddsrammen. På sikt antar vi at økningen i tilskuddsrammen vil avta, og at tilskudd til nyetablerte fontenehus i større grad vil veies opp mot tilskudd til de eksisterende husene. Vi forventer derfor at muligheten for ytterligere økning i tilskuddsramme vil være en barriere for nyetablering av flere fontenehus i årene som kommer.

6.2 Vurdering av tilskuddsordningen som helhet

Vår evaluering viser at tilskuddsordningen Drift av Fontenehus og Fontenehus Norge er av stor betydning for etablering og drift av fontenehus, likeverdig tilbud og samarbeid mellom fontenehusene. Selv om det ikke har vært mulighet til å gjennomføre en effektstudie i dette oppdraget, er det grunn til å tro at oppnåelse av delmålene også bidrar til økt arbeidsliv eller arbeidsrettet aktivitet blant medlemmene ved fontenehusene. Videre er det vår vurdering at innretningen av tilskuddsordningen i all hovedsak fungerer godt, og at fordelingsnøkkelen for tilskuddet har vært sentral i etableringen av en rekke nye fontenehus de siste årene.

6.2.1 Effekter og måloppnåelse

Tilskuddsordningen er avgjørende for etablering av nye fontenehus. Muligheten for å få finansiert inntil 100 prosent av driftsutgiftene det første året gjør at fontenehusene kan vise kommunene hva tilbudet består av og hvordan det virker, før kommunen trapper opp sin finansiering. Sterkere finansiering i starten er også vesentlig for å dekke store oppstartskostnader ved etablering.

Tilskuddet fra Helsedirektoratet gir en forutsigbarhet for driften av eksisterende fontenehus, og bidrar til å sikre kjernen i tilbudet. Videre er det statlige tilskuddet viktig for å få finansiering fra kommunen, av flere årsaker. For det første gir tilskuddsordningen kommunene «nye for pengene». I tillegg gir statlig delfinansiering tilbudet en viss legitimitet og fungerer som et kvalitetsstempel overfor både kommunen og øvrige finansieringskilder. Det er imidlertid flere fontenehus som etterlyser større forutsigbarhet i tilskuddsordningen, særlig i etableringsfasen.

Tilskuddsordningen er av stor betydning for å sikre et likeverdig tilbud på tvers av fontenehusene. Tilskuddet til Fontenehus Norge er viktig for å kvalitetssikre tilbudet ved fontenehusene og sørge for likeverd både i tjenestetilbud og administrasjon og ledelse. Når det gjelder geografisk spredning av fontenehus, ser det ut til at tilskuddsordningen har en viss betydning ved at nyetableringer utenfor det sentrale østlandsområdet i enda større grad drar nytte av muligheten for fullfinansiering i oppstarten. Samtidig har ikke den

geografiske spredningen blitt særlig større de siste årene. Åpning av fontenehuset i Ålesund i løpet av 2021 øker imidlertid tilstedeværelsen av fontenehus fra seks til syv fylkeskommuner.

Gjennom tilskuddet til Fontenehus Norge bidrar ordningen også til å skape og videreutvikle samarbeidet på tvers av fontenehusene. Det finnes flere fora for samarbeid mellom alle fontenehusene. Samling av alle daglige ledere, som foregår to ganger i året, trekkes av flere fontenehus frem som sentrale for det overordnede og formelle samarbeidet mellom alle fontenehusene. I tillegg tar Fontenehus Norge initiativ til ulike prosjekter og samarbeid på tvers av husene, både gruppevis og for alle.

Det er vår oppfatning at tilskuddsordningen spiller en viktig rolle i overgangen til arbeid eller arbeidsrettet aktivitet for mange medlemmer. Uten tilgang til detaljerte opplysninger på individnivå kan vi ikke konkludere at overgangen til arbeid blant medlemmer er en effekt av deltakelse ved fontenehuset; det kan være at de samme personene alternativt kunne kommet i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet ved hjelp av andre aktører og tiltak. Men selv om flere av medlemmene kan ha fått hjelp gjennom NAV eller andre til å komme i arbeid eller studier i løpet av perioden, tyder resultater fra spørreundersøker og intervjuer på at fontenehusets bidrag, både direkte og indirekte, er av stor betydning for overgang til arbeid og arbeidsrettet aktivitet for mange medlemmer.

Medlemmer oppgir at støtten som fontenehuset gir er av stor betydning for deres psykisk helse, og at fontenehuset tilbyr et sosialt nettverk og en tilhørighet som er svært viktig, uavhengig av aktivitetsstatus. Åtte av ti oppgir at fontenehuset har ført til at de har fått et større sosialt nettverk, og mer enn én av tre oppgir at de får hjelp på fontenehuset til å få styr på økonomien og til eventuelle problemer med bosituasjonen. Denne støtten er en viktig forutsetning for overgang til arbeid eller arbeidsrettet aktivitet, uavhengig av om medlemmer tester ut dette gjennom fontenehuset eller andre aktører.

6.2.2 Innretning og virkemåte

Vår evaluering viser at innretningen av kriterier for måloppnåelse og eksisterende søknads- og rapporteringsregime i all hovedsak fungerer godt, men at små grep kan lede til viktige forbedringer.

Kriteriene for måloppnåelse oppfattes i all hovedsak som gode. Flere av fontenehusene er positive til at kriteriene omhandler størrelser de uansett måler for eget bruk, og er opptatt av å dokumentere måloppnåelse. Fontenehus Norge har også vært involvert i utarbeidelse av kriteriene, noe som tyder på at fontenehusenes behov og ønsker er ivarettatt.

Mange av fontenehusene ønsker seg en forenkling av søknadsprosessen. Et konkret innspill som flere fontenehus har kommet med knytter seg til søknadsmalen; det er i dag ikke mulig å lagre bakgrunnsinformasjon om samarbeidspartnere, bakgrunn for prosjekt og annen informasjon som typisk ikke endres fra år til år. Der- som denne informasjonen kan lagres, kan fontenehu- sene spare tid i søknadsprosessen ved å kun gjøre eventuelle oppdateringer når det er behov for det. Videre er det flere som påpeker at bokser til fritekst- svar er uoversiktlige og krever at man lager avsnitt selv.

Når det gjelder fordelingsnøkkelen, som prioriterer de nyetablerte fontenehusene, er vår vurdering at denne spiller en viktig rolle for etablering av flere fontene- hus. En høy andel statlig tilskudd for nyetableringer reduserer økonomisk usikkerhet og gir disse fontenehu- sene tid til å bygge en solid og stabil lokalfinansie- ring. Høy statlig finansiering kan også gjøre det mer attraktivt for kommunen å gå inn med finansiering. På den andre siden kan det være gode grunner til at kommunens forpliktelse ikke bare bør være politisk, men gi en reell budsjetteffekt allerede fra første år. Vår vurdering er imidlertid at dette er ivaretatt gjen- nom formuleringer i tilskuddsregelverket som stiller krav til en langsiktig plan for finansiering fra lokale fi- nansieringskilder.

6.3 Mulige tiltak

Basert på evalueringen av tilskuddsordningen og iden- tifikerte suksesskriterier og barrierer i drift av fontene- husene, vil vi avslutningsvis komme med tre innspill til det videre arbeidet med tilskuddsordningen:

- Det er behov for en effektstudie som kan måle fontenehusenes betydning for økt deltakelse i ar- beidsliv og arbeidsrettet aktivitet. Dokumentasjon av effekten av fontenehuset på medlemmers ar- beidsdeltakelse vil være avgjørende for politisk prioritering og forankring.
- Forenkling av innretning på søknads- og rappor- teringsskjemaene i tilskuddsordningen vil redusere ressursbruken blant fontenehusene og muliggjøre systematisk arkivering av nøkkelinformasjon hos Helsedirektoratet.
- En eventuell endring av fordelingsnøkkelen for til- skuddsordningen vil potensielt ha store konsekven- ser for eksisterende fontenehus. Vår vurdering er at det vil være hensiktsmessig å involvere de etablerte fontenehusene i diskusjonen om hvordan en eventuell omfordeling bør innrettes.

Behov for effektstudie av fontenehusenes betydning for arbeidsdeltakelse

For det første vil vil løfte frem behovet for en effekt- studie av fontenehusenes betydning for økt deltakelse

i arbeidsliv og arbeidsrettet aktivitet, som er hoved- målet med tilskuddsordningen. Grundig dokumentasjon av effekten av fontenehuset på medlemmenes ar- beidsdeltakelse vil være avgjørende for å sikre poli- tisk prioritering i fremtiden, både statlig og lokalt. Vi kjenner til at det pågår et forskningsprosjekt ved Oslo universitetssykehus, som vil være svært interessant i denne sammenhengen. I den grad denne, og andre potensielle studier, kan vise til en effekt på arbeids- deltakelse som reflekterer medlemmenes egne opp- fatninger av fontenehusets betydning, er det grunn til å tro at det vil etableres fontenehus i en rekke nye kommuner i tiden som kommer. I tillegg vil eksisterende fontenehus som har utfordringer knyttet til lokal for- ankring og finansiering, få en viktig drahjelp.

Forslag til forenkling av søknads- og rapporterings- skjemaene i tilskuddsordningen

Det andre tiltaket handler om forenkling av innretning på søknads- og rapporteringsskjemaene i tilskudds- ordningen. Mulighet for å lagre bakgrunnsinformasjon fra år til år vil redusere fontenehusenes tidsbruk knyt- tet til søknadsprosessen. Det ser også ut til at felt for fritekstsvaer bør endres til en struktur der det er lettere å lage avsnitt og få oversikt over hele svaret. En mer standardisert rapporteringsprosess vil muliggjøre sys- tematisk arkivering av nøkkelinformasjon hos Helsedi- rektoratet som vil forenkle videre oppfølging av ord- ningen.

Utvis varsomhet ved eventuell omfordeling gjen- nom endring i fordelingsnøkkelen

Til slutt har vi et innspill til fordelingsnøkkelen. Gitt at den økonomiske rammen for tilskuddet forblir på da- gens nivå, vil man måtte prioritere mellom drift av ek- sisterende fontenehus og etablering av nye fontene- hus. Det kan argumenteres for at etablerte fontenehus med sterk lokalfinansiering kunne fått redusert sine rammer for hva de kan motta gjennom Helsedirekto- rats tilskuddsordning og at disse midlene heller kan gå til flere nyetableringer. Samtidig er det vanskelig å se hvordan en slik omfordeling kan innrettes uten store konsekvenser for de etablerte fontenehusene. Driftstil- skuddet utgjør rundt 50 prosent av finansieringen for flere av de etablerte fontenehusene, også for noen av de eldste husene. Dersom omfordelingen gjøres skjønnsmessig etter behov, vil de fontenehusene som får redusert sin støtte i en slik omfordeling kunne opp- leve at de straffes for å ha lyktes med å skaffe solid lokalfinansiering. Det kan også redusere insentivene for andre fontenehus til å jobbe for å øke egen lokal- finansiering. Dette er viktig å ta hensyn til i en eventu- ell endring av fordelingsnøkkelen og det kan være hensiktsmessig å involvere de etablerte fontenehusene i hvordan en eventuell omfordeling bør innrettes.

Referanser

Departementene, 2014. *Bolig for velferd - Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014-2020)*, Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Folkehelseinstituttet, 2014. *Psykiske lidelser hos voksne*. [Internett]

Available at: <https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/psykiske-lidelser-voksne/#risikofaktorer> [Funnet November 2020].

Fontenehus Norge, 2018. *Arbeids og studier undersøkelse 2018*, Oslo: Fontenehus Norge.

Fontenehus Norge, 2019. *Arbeids og studier undersøkelse 2019*, Oslo: Fontenehus Norge.

Fontenehus Norge, 2019. *Dreiebok for etablering av fontenehus*, Oslo: Fontenehus Norge.

Fontenehus Norge, 2020a. *Fontenehus Norge*. [Internett]

Available at: <https://www.fontenehus.no/omoss> [Funnet 2 10 2020].

Fontenehus Norge, 2020b. *Bedre psykisk helse med fontenehus*. [Internett]

Available at: <https://www.fontenehus.no/> [Funnet 2 10 2020].

Helsedirektoratet, 2019. *Regelverk for tilskuddsordning*. [Internett]

Available at: https://www.helsedirektoratet.no/tilskudd/drift-av-fontenehus-og-fontenehus-norge/Drift%20av%20Fontenehus%20og%20Fontenehus%20Norge%20-%20regelverk%20for%20tilskuddsordning.pdf/_/attachment/inline/94f50bdd-36f4-4a33-8d27-1183b7fe0fe1:654e48db26fc9bd77d50b [Funnet 02 10 2020].

SSB, 2020. *Tabell 11342: Areal og befolkning, etter region, statistikkvariable og år. Befolkning per 1.1..* [Internett]

Available at: <https://www.ssb.no/statbank/table/11342/tableViewLayout1/> [Funnet 9 11 2020].

Vedlegg A Tilskuddsberegning

Tabell A-1 Tilskuddsberegning

Kategori	Kriterier	Forklaring
Tiltak (35 %)	Kompetanse	I hvilken grad de ansatte ved fontenehuset har relevant utdanning og kompetanse
	Faglig grunnlag	I hvilken grad driften av fontenehuset baseres på relevante faglige modeller for arbeidsrettet rehabilitering – i tråd med fontenehusmodellen
	Akkreditering	Målet er at fontenehusene er akkreditert innen utgangen av fjerde driftsår. Søknaden må inneholde en plan for dette.
	Samarbeid med andre aktører	Samarbeid med NAV, DPS, rus og psykisk helse mv.
	Prioritering	Ved søknader om etablering av nye fontenehus vil det bli prioritert å opprette fontenehus i fylker hvor det ikke er i dag
Bemanning og delta- kelse (35 %)	Gjennomsnittlig daglig oppmøte per ansatt	Mål: 6 gjennomsnittlig daglig oppmøte per ansatt (daglig leder og jobbkonsulenter ekskludert)
	Aktive medlemmer per ansatt	Mål: 18 aktive medlemmer per ansatt (daglig leder ekskludert)
	Andel gjennomsnittlig daglig oppmøte i overgangsarbeid (etter tre års drift)	Mål: 20 % av gjennomsnittlig daglig oppmøte skal jobbe i overgangsarbeid
	Andel av gjennomsnittlig daglig oppmøte som har startet i ordinær jobb de siste 12 måneder	Mål: minimum 12,5 % av gjennomsnittlig daglig oppmøte skal ha startet i ordinært arbeid de siste 12 månedene
Budsjett (30 %)	Forventede inntekter	I hvilken grad forventer tiltaket inntekter og videre økonomisk støtte fra kommuner
	Klart og presist budsjett	I hvilken grad gir søknaden en klar og presis oversikt over utgifter/inntekter spesifisert på lønnsutgifter, driftsutgifter og eventuelle investeringer
	Inntekter fra andre instanser	I hvilken grad får fontenehuset inntekter fra andre instanser utover kommunen

Kilde: Regelverk for tilskuddsordning (Helsedirektoratet, 2019)

osloeconomics

www.osloeconomics.no

post@osloeconomics.no
Tel: +47 21 99 28 00
Fax: +47 96 63 00 90

Besøksadresse:
Kronprinsesse Märthas plass 1
0160 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo